

V Ljubljani, dné 1. listopada 1893.

DOM IN SVET
ILUSTROVAN LIST
za
LEPOSLOVJE in ZNANSTVO

Leto
VI.

Štev.
II.

UREJUJE
Dr. Frančišek Lampe.
Tiska
KATOL. TISKARNA.

EGUNTER

Vsebina XI. zvezka.

	Stran
1. Jurij Grabrijan. <i>Spisal Ivan Lavrenčič</i>	481
2. Tade Smičiklas. <i>Spisal V. C.</i>	485
3. Na prvi listopadov večer. <i>Zložil J. O. Golobov</i>	486
4. Iz nove dôbe. <i>Spisal Ivan Sovrán</i>	487
5. Joannes studiosus. <i>Spisal Podgoričan</i>	498
6. Jesenska. <i>Zložil A. Medved</i>	511
7. Poslednji cvet. <i>Zložil A. Medved</i>	511
8. Očetu ob smrti. <i>Zložil A. Medved</i>	511
9. Kranj. Črtice. — <i>Sestavil dr. I. Mauring</i>	512
10. Iz Novega Mesta v Bosno. <i>Piše dr. Jos. Marinko</i>	515
11. Na veke svečenik. (Novomašniku dr. Fr. U.) <i>Zložil Mihael Opeka</i>	520
12. Na jutrovem. Potopisne in narodopisne črtice. — <i>Spisal dr. Fr. L.</i>	521
13. Slovstvo	524

A. Slovensko slovstvo. Slovenska slovstvena čitanka za sedmi in osmi razred srednjih šol. *Sestavil dr. Jakob Sket, c. kr. profesor.* — Zgodovina Dobrovske fare pri Ljubljani. *Spisal Anton Lesjak.* — Krojni vzorci. *Spisal in izdal Matija Kunc.* B. Hrvaško slovstvo. Slike iz občega zemljopisa. *Napisao dr. Ivan Hoić.* C. Češko slovstvo. Nekaj črtic o novejših pojavih.

14. Razne stvari	528
<i>Naše slike.</i>	

Slike.

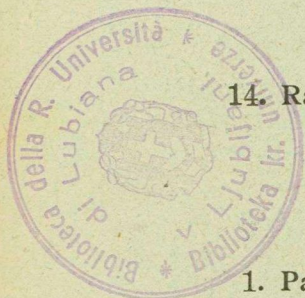
1. Papež Leon Véliki in kralj Atila. (Slika Rafaelova v Vatikanu)	481
2. Pred lovom. (Slikal Jurij Šubic)	489
3. Dr. Benjamin Ipavec, slovenski skladatelj	496
4. Usmiljenost	497
5. «Ali bo, — ali ne bo?»	505
6. Župna cerkev v Kranju. (Fotografoval Gust. Pirc)	512
7. Notranjščina župne cerkve v Kranju. (Fotografoval dr. Fr. L.)	513
8. Marijino drevo in obelisk v Matarijih	521
9. Sirotici, gredoči na grob starišev. (Po sliki v ljublj. Rudolfinumu)	528
10. Pot v rudnik. (Na platnicah.)	

NAZNANILO. Ostalo nam je nekaj posameznih številk lanskega in predlanskega leta. Dijakom jih damo izvod po 10 kr., več izvodov skupaj še ceneje.

Pri upravnistvu se še dobita letnika IV. in V. po 3 gld., v Bonačeve izvirne platnice vez. po 4 gld. 20 kr.

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za dijake na leto 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravnistvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katol. Bukvarna.“

Papež Leon Véliki in kralj Atila. (Slika Rafaelova v Vatikanu.)

Jurij Grabrijan.

(Spisal Ivan Lavrenčič.)

IV.

Sploh je bil Grabrijan nesebičnega, blagega in kot solnce čistega značaja. Kdor je Grabrijana prav poznal, spoštoval ga je rad. V pesu se je izredno odlikoval, spisi njegovi so bili povsem jedrnat in vzorni, kar je pripoznaval tudi knezoškof Anton Alojzij Wolf. Svojim gospodom kapelanom, katerim je bil prav očetovsko naklonjen, kazal je blagovoljno svoje vloge ter dajal s tem ugodno priliko, da so se vsaj nekateri temeljito izobrazili v uradnem spisovanju.

V duhovsko-upravnih stvareh je bil izredno zveden. Grabrijan je bil odločen in neustrašljiv, kadarkoli je bilo treba braniti cerkvene pravice ali potegniti se za njene naredbe in ukaze.

Omenjam dogodka ob smrti S, glasovitega moža neverske omike in nekrščanskega napredka, zagrizenega sovražnika svete cerkve in duhovnikov, ki je cerkev smešil, a duhovnike zaničeval povsodi, kjerkoli se mu je ponudila prilika. Celó v smrtni bolezni je ostal trdovraten in svojim domačinom zaukazal: «Pokopljite me na vrt!» Ko je umrl, prepovedal je Grabrijan zvonjenje, kakor tudi pogreb po katoliškem obredu. Razburjena deputacija je sicer prišla k dekanu ter viharno zahtevala cerkveno zvonjenje in katoliški pokop. Grabrijan pa je z mirno besedo deputaciji odgovoril, da je pokojnik sam tako hotel; on — dekan — mora ravnati po cerkvenem zakonu. Bilo je

veliko hrupa, in po Grabrijanu so srdito mahali: njega, kot dobrega duhovnika to ni ganilo, še manje bolelo.

Kot predstojnik je bil Grabrijan svojim podložnikom najboljši zaščitnik. Za pravico se je potegoval na vso moč, naj je stalo, kar je hotelo. Da se tudi vlade v pravični stvari ni bal, povem naj v dokaz le jeden slučaj. Za Bachove dôbe je vlada na Kranjskem o volitvah silno pritiskala, zlasti l. 1867. V dveh mesecih so volili dvakrat. Druga deželnozborska volitev je zahtevala tudi v Vipavi svojo žrtev. Tedanji vipavski učitelj Peter K. je bil, dasi popolnoma nekriv, zaradi volilne agitacije proti vladnemu kandidatu, ne da bi ga bili disciplinarno zaslišali, prestavljen za podučitelja v Črnomelj. Grabrijan, tedaj še dekanijski šolski ogleda, potegnil se je za K. na vso moč ter vsaj toliko dosegel, da je prišel K. mesto v Črnomelj, v Kamnik za učitelja dekliške šole.

Grabrijan je dobro poznal ljudi in hitro našel bistre glavice. Veselil se je dobrih in zmožnih mladeničev ter jim s posebno vnemo pomagal, da so se izobrazili, kakor n. pr. pokojnemu učitelju in organistu Antonu Hribarju, znamenemu glasbeniku.

Gostoljuben pa je bil pokojni dekan do skrajne meje. Skoro ni bilo dné, da nisi našel gosta pri njegovi mizi. Prav radi so se zbirali okrog njega dekanijski duhovniki, s katerimi je živel v pristrčni zvezi. Tudi duhovniki sosednih dekanij so bili vedno dobro sprejeti, kakor tudi svetni gospodje. V družbi je bil sicer resnoben, govoril je malo, a ljubezniv je bil vselej in rad vesel, zlasti petje je rad poslušal. In kaj bi ga ne: Saj je bila v njegovem župnišču, v obednici, pevška šola za vipavske možake in mladeniče. Poučevalo se je v prvi vrsti cerkveno

petje, potem pa tudi pošteno narodno s tolikim uspehom, da je vipavski pevski zbor daleč na okrog slovel kot najboljši med Gorico in Ljubljano tedaj, ko so bili v Vipavi učitelji in organisti gg.: Anton Hribar, J. Goršič, Al. Račič in J. Thuma.

Sicer je pa živel Grabrijan zasebno nenavadno zmerno in skromno; poznal ni skoro človeških potreb. Tobaka ni pušil nikdar. Zabav, razven domá v župnišču, ni iskal, v gostilne ni zahajal. Stanovsko delo je ljubil kot najprijetnejšo zabavo, razvedrilo je imel v svoji delalnici, kjer je v prostih urah mizaril in rezbaril. Stene njegove delavnice so bile popisane s številkami, krogi in drugimi geometrijskimi podobami in raznimi načrti cerkvâ, zvonikov, oltarjev — dokaz, da njegov duh ni nikdar miroval.

Z veseljem je pomagal svojim župljanom, kakor tudi drugim Vipavcem v časnih stvareh z dobrim svetom in gmotno v potrebah. Razmere med njim in ljudstvom so bile najlepše; spoštovali, ljubili so Vipavci Grabrijana zaradi njegove modrosti, previdnosti, bogatih izkušenj in njegove delavnosti, kakor ljubijo otroci svojega očeta, a on nje kakor oče svoje otroke. S pokorščino in neomejeno udanostjo so mu povračali trud; tudi so ga soglasno volili za deželnega poslanca ter v Vipavi izvolili za častnega občana.

Grabrijana so dobro poznali tudi višji in pripoznali njegove kreposti in zasluge s tem, da so ga imenovali v nepopisno veselje Vipavcev in vseh dekanijskih duhovnikov l. 1858., dné 26. listopada, za častnega kanonika stolnega kapitelja ljubljanskega, a leto preje (1857.), dné 6. rožnika mu je podelilo Njegovo Veličanstvo, presvetli cesar, viteški križ Franc-Jožefovega reda.

V.

Po svoji zlati maši meseca kimovca leta 1875., katero so slovesno oskrbeli v znak spoštovanja in ljubezni vipavski duhovniki, pešal je Gabrijan na duhu in telesu, zlasti spomin ga je zapuščal. Umril je prav vspodbudno, večkrat prejemši svete zakramente, dne 22. rožnika leta 1882. Pogreb dne 24. istega meseca je bil kaj veličasten. Sprevod je vodil prečast. gospod kanonik Anton Urbas s spremstvom vseh dekanijskih in mnogo drugih duhovnikov. C. kr. uradniki, na čelu gospod Anton Globočnik pl. Sorodolski, tedaj c. kr. okr. glavar v Postojni, udeležili so se pogreba v polnem številu, kakor tudi dolga vrsta hvaležnih Vipavcev. Pokopan je v kapelici sv. Jožefa na vipavskem pokopališču. Duhovniki dekanije vipavske, ki so bili že poprej v župnišču oskrbeli oljnato slikano podobo njegovo, zložili so toliko denarja, da se je pokojnemu postavil v kapelici lep grobni spomenik z napisom:

Velečastnemu gospodu Juriju Grabrijanu, dekanu in župniku vipavskemu, častnemu kanoniku, vitezu Fran-Josipovega reda itd., umrlemu dne 22. junija l. 1882. v 83. letu svoje starosti.

Postavili čestilci Njegovi.

*Pastir ovčicam, učenik mladini,
Duhovnom oče, steber domovini,
Srca preblagega in poln modrosti,
V življenju lep uzor kreposti;
Te zemlja hladna tú zakriva,
Naj duša večno srečo vživa!*

Ob smrti mu je zapel pesnik Radoslav Silvester:

*Tedaj še Ti, očak naš prečastiti!
Ki tak prisrčno ljubil si Vipavo,
Si delal dolga leta v prid in slavo;
Tud' Ti si moral se od nas ločiti?*

*Zaspal za vék značaj si plemeniti!
Bog vračaj trud obilni, vse težave,
V korist za cerkev, v blagor očetnjave,
Po delu venec zmage Te okiti!*

*In Ti žaluj, prelepa mi dolina!
Nehalo je srce Očeta biti,
Ki vmélo te je tolažiti.*

*Da večni mir njegova bo lastina,
Da v Bogu vživa radost brez ločitve,
Pošiljaj zdaj hvaležne zanj molitve.*

Grabrijan ni zapustil posvetnega imetka, zapuščina njegova je bila le tolika, da je umrl brez dolga. Ker ni delal za časno plačilo, ustvarjal je dela, katera bodo sto- in stoletja spominjala vipavsko dolino vélikega dekana Grabrijana, in ki so njemu — tako upamo — odprla vrata nebeška.

* * *

Grabrijana so marljivo podpirali njegovi gospodje kapelani, katerih je imel ves čas šestindvajset. Do leta 1862. sta službovala v Vipavi pri Grabrijanu po dva, izmed katerih je bil jeden vodja in katehet čveterorazredne ljudske šole. Pozneje je imel le jednega kapelana. Naj navedem njihova imena, črtic pa le toliko, kolikor so mi znane:

1. **Hlebš Ivan:** rojen v Železnikih 2. velikega travna leta 1802., v duhovnika posvečen 26. malega srpana leta 1832.; bil je kapelan tudi v Hrenovicah in Trnovem na Notranjskem. Njega ni več med živimi.

2. **Kunstelj Ivan:** porojen 17. vel. srpana l. 1813. v Radovljici, posvečen 4. grudna l. 1836. Služboval je kot kapelan tudi v Starem trgu pri Ložu, Selcih, na Brezovcu, kot vikarij v Lešah; umrl je kot župnik škocijanski.

3. **Artelj Anton:** porojen na Breznici 18. velikega travna leta 1810., v mašnika posvečen 2. velikega srpana leta 1835. Iz Vipave je prišel za kapelana v Čirknico, pozneje v Lašče in v Šentvid pri Zatičini. V pokoju je živel v Šentvidu in v Radomljah, kjer je umrl 7. listopada leta 1857.

4. **Sever Valentin** se je rodil na Brezovcu 19. prosinca leta 1804., posvetili so ga 21. velikega srpana leta 1830. Kapelanoval je tudi v

Horjulu, na Breznici, v Poljanah, na Jesenicah, v Križih pri Tržiču, v Šenčurju pri Kranju, bil je beneficijar v Olševku in naposled kurat na Spod. Brniku pri Cerkljah, kjer je umrl dné 28. svečana leta 1879.

5. **Varl Jurij**: rodil se je v Kropi 23. malega travna leta 1812., mašništvo prejel 13. velikega srpana leta 1837. Bil je kapelan v Vipavi, Spodnji Idriji, Kranjski gori; potem župnik v Krašnji in v Velesalu, kjer je umrl 5. sušca leta 1874. Varl je bil pesnik in pisatelj. Pesmi svoje je pošiljal v «Novice», «Danico» in v «Drobtinice»; z dopisi je vrlo podpiral omenjene časnike in «Slovenca». V «Danici» je dobro opisal «Velesovo — božjo pot na Kranjskem» ter dal na svetlo v posebni knjižici.

6. **Milkarčič Matej**: rojen v Slavini 20. kimovca leta 1812., posvečen 12. velikega srpana leta 1838. Kapelan je bil tudi na Dobrovi pri Ljubljani. Umrl je kot misijonar v Afriki.

7. **Rebič Ferdinand**: porojen v Ljubljani 23. vel. srpana leta 1818., v duhovnika posvečen 12. kimovca leta 1841. Iz Vipave je prišel kapelanovat v Idrijo in pozneje k sv. Jakobu v Ljubljano; umrl je kot župnik v Čatežu pri Krškem.

8. **Puhar Matej**: rodil se je v Kranju 2. kimovca leta 1818., mašništvo prejel 6. velikega srpana leta 1842. Kapelanoval je tudi na Brezovcu pri Ljubljani, v Naklem, v Spodnji Idriji, v Križih pri Tržiču; umrl je v Kranju 18. listopada leta 1856. Bil je vešč botanik in homeopat, izboren pevec; uglasbil je tudi sam nekatere cerkvene pesmi.

9. **Ankerst Ivan**: porojen v Mošnjah 18. rožnika leta 1814., posvečen 5. vel. srpana l. 1839. Iz Vipave so ga poslali za beneficijata v Poddrago. Ni več med živimi.

10. **Reš Anton**: rodil se je v Mošnjah 13. prosinca leta 1817., mašništvo prejel 30. malega srpana leta 1844. Bil je pozneje katehet v Ljubljani; umrl je kot župnik v Metliki.

11. **Stritar Ivan**: rojen v Laščah 1. velikega srpana leta 1818., v mašnika posvečen 30. malega srpana leta 1844. Umrl je v Šentvidu na Dolenjskem kot beneficijar.

12. **Toman Ivan**: rodil se je v Ljubljani 22. malega travna leta 1824., mašništvo prejel 31. malega srpana leta 1847. Živel je več let v Ljubljani kot vpokojeni župnik, kjer je umrl 9. sušca leta 1892.

13. **Kožuh Matej**: rojen v Loki dné 10. kimovca leta 1824., v mašnika posvečen 31. malega srpana leta 1849. Bil je kurat v Šturijah,

dekan v Kočevju, sedaj župnik in dekan v Stari Loki.

14. **Peterlin Štefan**: porojen v Ribnici 2. listopada leta 1818., postal je mašnik 2. vel. srpana leta 1846. Predno je prišel kapelanovat v Vipavo, pastiroval je kot duh. pomočnik na Vinici, Kolo vratu. Sedaj je med pokojniki.

15. **Sparovic Henrik** — tudi že umrl.

16. **Lesjak Franč.**: umrl je v Ljubljani kot profesor 5. velikega travna leta 1873.

17. **Valjavec Janez**: postal je jezuit in umrl v Celovcu 9. velikega travna leta 1875.

18. **Hiti Luka**: rojen v Sodražici 15. vinotoka leta 1832., posvečen 25. malega srpana leta 1858. Bil je kurat na Ustiji, od koder se je preselil v pokoj v Vipavo, kjer je umrl 21. rožnika leta 1884. H. je po svoji oporoki poseben dobrotnik «Katoliške Tiskarne» v Ljubljani.

19. **Knavs Ivan**: porojen na Gori 19. vel. srpana l. 1828., prejel je mašništvo 31. malega srpana l. 1853. Sedaj je vikarij v Krškem.

20. **Kalan Rajmund**: rodil se je v Loki 26. prosinca leta 1836., duhovnik postal 26. malega srpana leta 1859. Umrl je kot administrator na Vrhu, dekaniji semiški.

21. **Peterlin Primož**: rodil se je v Ribnici dné 5. rožnika leta 1829., posvečen 15. grudna leta 1854. Novo mašo je pel 17. istega meseca v stolnici ljubljanski, ravno na dan zlate maše knezoškofa Antona, Alojzija Wolfa. P. je župnijski upravitelj pri sv. Lenartu nad Škofjo Loko.

22. **Bašelj Tomaž**: umrl kot kapelan v Horjulu.

23. **Tomažič Ivan**: rojen v Ljubljani 18. svečana leta 1841., v mašnika posvečen 1. velikega srpana l. 1864. Kapelanoval je v Vipavi blizu osem let, potem v Ribnici, bil vikarij v Novem mestu, župnik v Šentvidu pri Vipavi, kurat na Gradu v Ljubljani, sedaj je mestni župnik v Škofji Loki.

24. **Klinar Leopold**: kapelan na Vrhniki, pozneje v Vipavi, naposled kurat na Gradu v Ljubljani; umrl je pri svojem bratu Karolu pri Novi Štifti.

25. **Podboj Ivan**: porojen v Ribnici 17. grudna leta 1848., posvečen 30. mal. srpana leta 1872., kapelanoval je v Vipavi, Logatcu, Šentvidu pri Zatičini, bil kurat v Šempetru na Notranjskem, sedaj je župnik v Planini.

26. **Vidergar Ivan**: rodil se je v Kolovratu 23. vel. travna leta 1844., posvečen 27. malega srpana l. 1873. Bil je kapelan v Svibnem, več let v Vipavi, Grabrijanu v zadnjih letih posebna podpora; potem je pastiroval kot kurat Podkrajem, sedaj je župnik v Št. Juriju pod Kumom.

Tade Smičiklas.

(Spisal V. C.)

Med južnimi Slovani sploh je bilo pred nekaterimi leti težko dobiti knjigo, iz katere bi spoznavali zgodovino svoje domovine. Tudi pri naših južnih bratih Hrvatih, ki imajo staro bogato književnost, ni bilo take knjige. Kako je narod želel zgodovine v materinskem jeziku, kaže nam najbolje to, da se je l. 1862. takoj razprodala «Hrvatska povjestnica» dobro nam znanega zgodovinarja Ivana Tkalčiča. Tako se je zgodilo tudi z zgodovino, ki jo je izdala «Matica Hrvatska» in ki jo je z velikim trudom spisal sedanji profesor na hrvaškem vseučilišču, Tade (Tadija) Smičiklas.

Da spoznate tega zaslužnega in domoljubnega Hrvata, podajem nekoliko črtic iz njegovega življenja.

Tade Smičiklas se je rodil leta 1843. blizu kranjske meje v Sošicah v Žumberku. Po dovršenih srednjih šolah v Zagrebu, podpiran od strica Jurija Smičiklasa, grško-katol. škofa križevskega, poslušal je v Pragi in na Dunaju znamenita zgodovinarja Tomeka in Siekela. Po dovršenih naukih je dobil leta 1869. službo na Reki, kjer nam je leta 1871. podal v gimnazijskem programu temeljito razpravo za književno zgodovino: «Prve dve periode hrvatske književnosti».

Leta 1875. je postal profesor na zagrebški gimnaziji, kjer nam je l. 1876. zopet v letopisu gimnazijskem podal važen spis za zgodovino ilirstva: «Život i djela Vjekoslava Babukića». Med tem je pa prav pridno sestavljal zgodovino hrvaško. Ko je l. 1879. «Matica Hrvatska» svojim udom podala «Poviest hrvatsko» od leta 1527. do 1848., in obljubila, da napiše Smičiklas čim najpreje i prvo

knjigo, oslobodil ga je znani pesnik in tedanji ban Mažuranić službe.

Smičiklasa je sestavljanje «Poviesti hrvatske» stalo mnogo truda. Prebrskaval je vire celih stoletij, ki še niso bili preiskani. Že l. 1882. je podala «Matica» i prvo knjigo «Poviesti hrvatske» svojim udom. V tej knjigi opisuje Smičiklas najprej Illyricum in njegove prebivalce, potem selitev narodov, krščenje Hrvatov in poznejšo njihovo zgodovino do leta 1526. — Tako so Hrvatje dobili svojo zgodovino, v kateri se ne opisujejo samo dogodščine njihovih prednikov, ki so toliko storili «za krst častni i slobodu zlatnu», ampak se tudi označujejo glavne osebe in tako razvija kulturna zgodovina vsake dôlebe. Zanimivo opisovanje življenja hrvaškega naroda vnema čitatelja, da z veseljem prebira knjigo. Zgodovina Smičiklasova je pisana iz ljubezni do domovine, a vseskozi je znanstvena in istinita. Pisatelj omenja mnoge vire; kar jih ni označenih, te bode obdelal pisatelj v drugi izdaji. Ko bi Smičiklas ne bil spisal nič drugega, kakor samo to zgodovino, zaslužil bi si bil vendar odlično mesto med hrvaškimi književniki. Matica je osobito z izdajo Smičiklasove «Poviesti» ustregla narodu hrvaškemu, ker se je tako knjiga précej razširila po celi domovini.

Leta 1891. je Smičiklas zopet obogatil zgodovino hrvaško z delom: «Dvjestogodišnjica oslobodjenja Slavonije», s katerim je jugoslavenska akademija najlepše proslavila spomin, da se je pred dvesto leti Slavonija oslobodila turške oblasti. V prvem zvezku tega dela opisuje žalostne razmere hrvaškega naroda

pod turškim gospodstvom, junaško oslobojenje in pa junake, kateri so se v bojih odlikovali in katere še danes slavi narodna pesen. V drugem zvezku pa je Smičiklas zbral spomenike iz raznih arhivov o Slavoniji iz 17. stoletja.

Kot člen jugoslavenske akademije je spisal: «O postanku banske časti u Hrvata», «O budjenju narodne misli u Hrvata do Gaja», «Misli i djela biskupa Strossmayera», s čimer je akademija dostojno proslavila svojega utemeljitelja leta 1890., ob 40 letnici njegovega vladikovanja.

Po smrti Ivana Kukuljevića je dobila «Matica Hrvatska» za predsednika 12. grudna l. 1889. dostojnega naslednika Tade Smičiklasa, kateri je Kukuljeviću takoj postavil krasen spomenik, spisavši življenje in delovanje tega plodovitega pisatelja v «Radu 110. jugoslavenske akademije»: «Život i djela Ivana Kukuljevića Sakcinskoga». Pod marljivim predsednikom Smičiklasom je doživela lani «Matica Hrvatska» svojo petdesetletnico. V «Spomen knjigi» podaje nam sam predsednik zgodovino «Matice» in opisuje življenje in delovanje glavnih pisateljev in dobrotnikov njenih. Prvega opisuje grofa Janka

Draškovića, utemeljitelja «Matice», katerega mrtve ostanke so 15. rožnika iz Radgone prenesli na zagrebško pokopališče in jih shranili v arkadi, v kateri počivajo prvaki ilirski. Potem je opisal v «Spomen knjigi» življenje in književno delovanje znanega pesnika Ivana Mažuranića, Matije Mesića, o katerem je že pisal leta 1879. v «Viencu», Ivana Kukuljevića Šakcinskega, Vjekoslava Babukića, Dušana Kotura in Antuna Mažuranića. Tudi v «Vienac» je pisal Smičiklas: «Spomen Živka Vukasovića», «Kačić prama historiji», «Matija Mesić».

Smičiklas označuje osebe v življenjepisih res umetniško in tako podaje neminljive njih slike.

Ko je leta 1887. Smičiklas na hrvaškem vseučilišču nastopil rektorsko čast, čital je temeljito razpravo «O glavnoj ideji Gundulićevoga Osmana». (Gunduliću so odkrili dné 26. rožnika v starem Dubrovniku krasen spomenik, ki ga je izdelal znani umetnik Rendić.)

Smičiklas se odlikuje tudi s svojim domoljubjem kot poslanec v hrvaški zbornici. — Tega vrlega in bistrega moža Bog ohrani še mnogo let, da obogati književnost hrvaško z mnogimi plodovi svoje marljivosti in svojega uma.

Na prvi listopadov večer.

tužni dan v jeseni hladni,
Ko zime že nastopa vlada,
Raz drevje list za listom pada,
In pozni cvet umira zadnji!

Glasi se zvon z visoke line,
Na kraj mirú nas vabi, kliče.
Sprevod počasno se pomiče
In žale nam budi spomine.

Pred nami je mrtvaška njiva,
Vse živo širno je grobišče,
Saj svoje vsak nocoj obiše,
Ki tu jih mrzla prst pokriva.

A zvon se tužno še oglašá,
Tako se zdi, da joka z nami
Za dragimi, ki spijo v jami,
Pozdrave mile jim donaša.

Ko vse umira po naravi,
Vzbudé se resni opomini,
Da ptujci v solzni smo dolini,
In lepši svet naš dom je pravi.

In duh se dviga na višave,
Kjer bivajo zdaj srčno-dragi,
V nebeški družbi srečni, blagi,
Obdani s svitom večne slave.

J. O. Golobov.

Iz nove dôbe.

(Spisal Ivan Sovrán.)

X.

Poltretje leto je prešlo. Bilo je koncem meseca grudna. Huda zima je tedaj gospodarila po Dunaju. Ledena burja je tako živo brila po ulicah, da je človeku skoraj zamrznila kri v žilah. Bilo je pa vendar mnogo ljudij na poti. Kupovali so za božično drevesce. Bil je ravno dan pred božičem. Vse je tekalo; počasnega koraka nisi videl nikjer. Ob voglu neke hiše v Ottakringu se je tiščal kostanjar-Krajinčan pri svojem ognjišču; s kosmato polhovko je imel pokrito glavo; noge je imel zadelane z vrečami, z rokami je pa brskal po kostanju in ga obračal. Na lahko si je žvižgal veselo domačo božičnico in z veliko samozadovoljnostjo se je ozrl včasih po mimogredočih, kakor bi menda hotel reči: Če nečeš kupiti, pa pusti, saj te ne silim! Kupčija je bila tisti dan zanj prav dobra; polovica kostanja iz koška je bila že sredi popoldné popečena in poprodana, in na večer se je pa obetala še mnogo boljša kupčija.

«Hvala Bogu, lep božič bodem imel. Jutri grem k avguštincem in tam opravi svojo pobožnost. Prodajat ne pridem; prevelik praznik je. Doma si jutri napravimo malo bolje kosilo in se kaj pomenimo, pa bo vse prav», tako je mrmral sam s seboj in dobrovoljno sta se mu smejali očesi, ko je hitel narezovat kostanj in ga pokladat na ognjišče. Vedno več sreče je imel; komaj je sproti napekal, toliko je bilo kupovalcev. Radosten in zadovoljen je opravljal svoj posel in z neko odločnostjo si je dejal:

«Ej, hvala Bogu, dobro mi je, kaj pa, če bi praznoval tudi božični večer? Bom ga, bom! Do Marijinega zvonjenja osta-

nem tu; potem pa grem, bodi, kar hoče!»

Mračilo se je. Jeli so prižigati svetilnice. Po večjih ulicah se je vse trlo ljudij. Okna prodajalnicam so bila na vso moč razsvetljena in neštevilna božična darila so se v čarobnem blesku ponujala gledalcem. Zdelo se je, kakor bi se vsem neka vesela resnoba zrcalila z obraza; nekako slovesno so izbirale matere v prodajalnicah igračic, sladčic in kar je še drugega bžje dete imelo prinesiti v dar njihovim otročičem. Veselje se je kazalo povsodi. Sneg je danes belél nekam zadovoljneje z visokih streh in kakor za kratek čas, kakor v božični pozdrav je včasih drobnega snega razsul po ljudeh; skozi okna stanovanj so mnogo ljubeznivejše žarele lučice; zdelo se je, da so vesele, ker svetijo božičnemu drevescu v srečo in radost. Še mrzli veter, ki je bril po ulicah in se zaletaval v visoka steklena okna pri prodajalnicah, zdel se je nocoj mnogo prijaznejši, kakor bi se bila tudi njega, neusmiljenega sinú ozračja, polotila radovednost, kako praznujejo ljudje sveti večer, in kakor bi tudi njegovo ledeno srce navdajala želja poveseliti se vsaj jedenkrat z veselimi zemljani.

Našega kostanjarja ulica ni bila tako srečna, da bi bila polna bajne svetlobe, ki je drugodi skoraj v beli dan premijala temni večer. Ljudij je bilo sicer dovolj, ki so hiteli proti notranjemu mestu, toda prodajalnic ni bilo skoraj nič v tistem kraju. Nasproti našemu Krajinčanu je brléla plinova svetilnica in ožarjala čemerno prodajalnico žida starinarja, ki je mračán gledal skozi steklena vrata,

kakor bi se jezil, zakaj on ne more nocoj biti tako vesel, kakor je mladi kostanjar, kakor neštivilno drugih ljudi, ki se pripravljajo na božični dan.

Krajinčan je zagledal žida in zašepnil: «Hvala Bogu, da imam pravo vero! Kako neki more živeti tak žid brez božiča, brez naših praznikov? To je gotovo božja kazen, ker so židje križali Odrešenika.»

V spomin so se mu nakrat vzbudili prizori z doma tam daleč na jugu: jaslice, lučice in veselo božično petje v ljubi domači hiši; razstlana slama po oमितem podu, poprtnjak na pregrnjeni mizi, radostna pot k božičnici po leskečem zamrzlem snegu — vse to mu je oživel, in nepopisna sladkost se mu je razlivala v mladem srcu. Tem bolj se mu je smilil stari mož z dolgo sivo brado, z revnimi potezami v suhem obrazu in z nemirnimi očmi, ki ne more poznati takega veselja, ker je krive, židovske vere, ki ne more čutiti, da veje veselje iz vse narave, da celó plinova svetilnica izpred njegovega okna nocoj slovesneje in radostneje razliva blede žarke po beli cesti. Vse to je pa umeval preprosti, ubogi Krájinec, ki je prihitel iz svoje drage domovine med ptujce iskat si po zimi zaslužka, ki ga mu njegov zapuščeni dom ne more dati.

Zazvonilo je med tem v čast Mariji. Resno praznično je zadonel glas zvonov daleč na okoli, a zdelo se je, kakor bi ga nikdo ne slišal. Tudi tisti, ki so si še ohranili vero in jo izpolnjujejo, pozabili so že zdavna, da ni slajšega opravka pozemskemu otroku, kakor večkrat na dan se spominjati očitno in pred celim svetom svoje nebeške Matere.

Svet po mestih ne umeva več, kako dobro gódi človeškemu srcu, če se ob glavnih delih dneva za trenutje odtrga od zemlje in se povzdigne kvišku, češ: Razburkano valovje življenja, v tebi

plavam sicer, a utopiti se ne maram v tebi. Marijin zvon me spominja mojega pravega domu, v katerem — upam — mi pripravi večno prebivališče moja rajska Mati; ta slovesni, veličastni spomin obhajam s ponosno zavestjo, čegav sem, sredi tvojih penečih se vodâ, sredi šumnega viharja, s katerim mi groziš. Zdrava, Mati moja: Ave Maria!

Pokriti in ne meneč se za praznični zvon božičnega večera so hiteli ljudje naprej po svojih opravkih. Jediní naš kostanjar je snel staro kučmo z glave in vstavši raz svoje sedalo se prekrižal in molil. Lepo je bilo videti krepkega mladeniča, ki je ptujemu svetu glasno oznanjal, da skrb za kruh ne zamori vere v poštenem slovenskem srcu.

Ko je zmolil, naložil si je takoj, kakor je bil sklenil, ognjišče na rame, vzela v roko košek in odšel praznovat sveti večer. Zavil jo je v ozko, mračno ulico. Ža malo korakov začuje pred seboj otročji jok. «Mama, mama!» je klical nežen glas tako milo in otožno, da je zazebló našega Krajínčana v dno duše. Pozorneje je pogledal pred-se in videl nekaj sežnjeva pred seboj razmršeno žensko, za katero je hitelo drobno, vekajoče dete. Drugih ljudi ni bilo na ulici. Ženska je postala in počakala dete. Gugala se je sem in tje; videlo se je, da je pijana. S hreščečim glasom je zarjula, ko se je je otrok prijemal za krilo, dvignila ga je kvišku in ga začela surovo bít po hrbtu, da je še otožneje zajokal. Naš Krajínčan je pri tej priči skočil k ženski in ji iztrgal otroka iz rok, rekoč: «Ne boš ga bila, baba grda! Ne pustim ti, in če se ga še jedenkrat dotakneš, sterem ti vse kosti tvojega grešnega života. — Revše ubogo, zebe te, kaj ne?» je pri tem ogovoril otročiča in ga pritisnil k sebi; ženski je pa zapretil, da je lahko razumela, kaj hoče. V licu žen-

skinem se je pokazal nekak peklenški smeh. Nekaj je jela vpiti, a kostanjar ni odnehal. Pošteno po slovensko jo je ozmerjal in že je postavljajl košek na

Pred lovom. (Slikal Jurij Šubic.)

tla, da bi jo bil lopil, ko se je divje zakrohota v hitro izgubila v nasprotno stran.

Ta ženska je bila Ida, pri dunajski mestni gosposki poročena s Petrom Kosmom. Komaj jo je bilo mogoče spoznati,

tako se je izpremenila. Svežest se ji je popolnoma izgubila z obraza, tem gorje se je pa razvila v njej tista grozilna nebrzdanost, ki ji je od nekdanj sijala iz očesa. Oblečena je bila nemarno; nepočesani lasje so ji silili na lice; na prvi pogled si ji videl, da je že izdavnica izgubila ves čut za spodobnost, da je navadna zavržena ženska.

V njenem življenju se je bilo med tem mnogo izpremenilo. Razkošno, zapravljivo uživanje je kmalu spravilo njeno hišo v dolgove. Kosem ni delal, marveč noč za nočjo prebil v družbi delavcev, hujskajoč jih in popivajoč ž njimi.

Po vseh beznicah so ga že poznali. Žena je med tem tudi delala po svoje. Če ni bilo Petra domov, poiskala si je sama družbe, in divje ponočne gostije so se vrstile jako pogostoma v njeni gostilni. Ko je prišlo dete na svet, ni ga bila vesela. Želela si je dečka, češ da po sebi pozna, kako reven in nesrečen stvor je ženska na svetu. Vendar je začetkom še nekaj skrbela za malo Anico; ko pa se je vedno bolj udajala pijači, zanemarjala je tudi dete. Cel dan je ležalo včasih samo v sobici, in če je preveč kričalo, pojila je je z žganjem, da je omamljeno zaspalo. Videlo se je pa, kakor bi Bog posebej čuval otroče, zakaj rastlo je vendar in, dasi je bilo slabotno, ni hotelo umreti. Večkrat je sicer Ida že mislila umoriti je, a nekaj jo je zadrževalo. Včasih se je pa zopet posebno ljubeznivo igrala z otrokom, pritiskala ga k srcu, poljubljala ga in celo solza se ji je ob takih slučajih prikradla iz očesa. Če bi se ne bila navadila nesrečne pijače, bila bi morda pri otroku popravila si svojo nebrzdano naravo. Peter se je malo brigal za Anico, tudi za Ido vedno manje. Njegovo življenje se je pričelo še le sredi divjih tovarišev. Tudi on se je bil preveč privadil pijači. Iz-

prva je pil le bolj vino, a naposled se je lotil žganja in postajal vedno gorji. Ko je zjutraj pijan prilomil domov, vršili so se često žalostni prizori. On je očital ženi nezvestobo in vse druge pregrehe, ona pa njemu. Pri takih prilikah se je večkrat dogodilo, da sta se celó zbila. Ide ni bilo lahko ugnati; kakor mačka se je zakadila v moža in ga razpraskala, da je proklinjajoč zopet za nekaj dnij odšel po svojih opolzlih potih. Domov ga je navadno gnalo samo to, da ni imel denarja. Ida ga mu sicer ni hotela dajati, toda pomagal si je drugače; kar je mogel, odnesel je s seboj, prodal je in — zapil. Policija je dobro poznala njega in njo. Oba sta bila že po večkrat zaradi nespodobnostij, razsajanja in drugih prestopkov zaprta. Takó seveda ni moglo uspevati gospodarstvo; dasi je imela Ida veliko imetje, vendar sta je v dveh letih popolnoma zapravila. Prodali so jima hišo in vso opravo; samo malo obleke sta odnesla s seboj. V neki kleti sta si najela stanovanje. Skupna nesreča ju je sicer za nekaj časa spametovala. Kosem je vstopil zopet v delo, toda dolgo časa ni trajalo mirno življenje. Oba sta bila preveč navajena razsipnosti, da bi se bila mogla krotiti. Po grešnih potih sta jela zopet hoditi oba, saj ju je k njima dosledno vèdel začetek njune zveze. Videlo se je jasno, kakor beli dan, da nimata tiste najpotrebnejše stvari za življenje, brez katere tudi največje bogastvo nič ne hasne, namreč: strahú božjega in blagoslova božjega.

Nekaj dnij sém že ni bilo Petra domov. Ida je poskrbela zase, kakor je mogla: nekaj je nakradla, nekaj si priberačila, vse pa je znosila v beznice. Otroka je vzela s seboj le tedaj, če je šla kam v mesto beračit; sicer ga je pa puščala doma.

Nocoj je bila zopet brez denarja. Za poslednje novčiče si je kupila pijače in

ta jo je razvnela, da ji ni dalo ostati doma. Nekaj časa je kričala v mrzli kleti, jokajoč si ruvala lase in se klela v dno pekla; Anica pa je ihtela vmes, proseč jo kruha. Naposled je vstala in odšla, a dekleta se ni mogla odkrižati. Priteklo je za njo na ulico in Krajinčan je bil ravno pričujoč, ko mu je s surovimi udarci hotela izbiti njegovo lakoto in zapuščenost.

Mala Anica je še vedno jokala; kostanjar jo je tolažil, kar je najlepše mogel; seveda otrok ni umeval njegovih besedij. Kar je znal, vpletal je tudi nemških izrazov vmes, vendar ni pomagalo. Čim bolj je gledal drobno, suho stvarco, tem bolj se mu je smilila. Oblečena je bila samo v lahno, raztrgano krilce; gologlava in bosopeta je kar drgetala od mraza. Nekaj časa jo je stiskal pod svojo dobro podloženo suknjo, a kmalu je videl, da to še ne pomaga: zato je kar nagloma slekel jopič, ki ga je imel pod njo, in vanj je zavil ubogo dete.

«Ná, srček; zebka te, seveda te zebka; a le počakaj; le dobro se zavij, pa pri miru bodi z nožicami, saj si moje. Božič te mi je poslal, in pri meni te nihče ne bo tepel; nihče, nagajivček mali!»

Tako je govoril v otroka, ko ga je zavijal v svoj volneni jopič in ga zopet vzela v naročaj. Anica se je malo umirila; kakor bi bila razumela ptujega moža, stiskala se je k njemu; če ni umela besedij, čutila je vsaj ljubezen, katera jih je narekovala. V prvo gostilno ob poti je vstopil kostanjar. Gostje so se čudno spogledali, ko so videli mladega moža z ognjiščem na rami, s koškom v jedni in z živim bremenom v drugi roki; a za to se ni zmenil. Tudi, ko je prišel gostilničar in se nekako tako obnašal, kakor bi hotel iztirati nenavadnega gosta, ni si dal ničesar dopovedati. Vsedel se je možko v kot k prijazni mizi, odložil

svoje stvari, posadil si dete na koleno in vrgel polni mošnjiček na mizo, rekoč:

«Kaj ménite, da nimam, s čimer bi vam plačal, vi črnogledi Nemci — vi?» in precēj samozavestno je stolkel v svoji polomljeni nemščini, naj mu prinesó gorke prežganke in vina.

Juha je bila seveda najpreje za dete. Kolikor je še pomnil iz otročjih let, vse je uporabil, kar delajo matere, ko hranijo svoje male otročiče. Nadrobil je belega kruha v juho in žlico za žlico si je preje ohladil v svojih ustih, predno jo je vtaknil v mala usteca, ki so željno posrebala gorko jed. Zraven je vse možne ljubke izraze in pozive govoril v dekletce, ki je vedno veseleje gledalo in naposled s smehom pritrjevalo, da je vse res tako, kakor ji govori dobri kostanjar. Ko je videl, da se mu smeje, ni se mogel več premagati: pritisnil je je zavito v beli jopič k sebi in je poljubil na suho ličece, da je odmevalo po sobi. Vsi so se sicer zasmeljali, toda to ga ni motilo. Ko se je dete najedlo, vzela je tudi sam juhe, kar je je ostalo, popil je vino in ves srečen odšel.

«Danes je sveti večer, rožica moja! Bogek pride na svet o polnoči in danes moraš biti vesela z menoj vred.»

Potoma je krenil v odprto prodajalnico in ondu je nakupil nekaj sladčic in veliko punčiko svojemu milijončku, kakor ga je imenoval; veselja so kar žarile dekletcu oči, ko je zgrabilo lepo igračico in jo s seboj vred varno zavito v jopič ogledovalo.

Do petnajst konstanjarjev je imelo najeto skupno sobo za prenočišče. Veliko jih je bilo že doma, ko je vstopil naš znanec v svoje dunajsko stanovanje. Na sredi so imeli malo mizo, na kateri je svetila mrkla svetilnica; možje in mladeniči so pa sedeli na škrinjicah, ki so jih bili pripeljali semkaj. Nekaj

slamnic je bilo po tleh: na njih so spali. Mirno so kadili svoje pipice in se pogovarjali o svojih dnevnih dogodkih, o kupčiji in se spominjali dóma, ko vstopi njihov tovariš z otrokom.

«Jakop», zakličejo vsi, «kaj si nam pa ti prinesel? Ali si Božiču nastavil? Ti ne prideš nikoli prazen. Srečo imaš, Jakop, srečo, pravim ti; kje si pa dobil to štručico, ki tako plašno gleda?» vpraševali so vsi vprek, ko jim prišlec postavi Anico na mizo. Resno se je držal pri tem in ni je spustil iz rok. Soba ni bila zakurjena; zato ni hotel odviti otroka iz jopiča. Vsi so se zbrali okrog mize in vsak se je hotel dotakniti male deklice, ki je začetkom osuplo gledala neznane obraze, potem pa se na ves glas spustila v jok.

«Saj pravim, nerodneži, še umorili mi jo bode; mirujte, sicer vas s silo odženem», pokara jih Jakop in prične gugati otročiča, dokler se mu ne zjasni lice.

«Danes se ne smemo šaliti ž njim; drži se, kakor kak ded, ki je že dvajset otrók sezibal in izpestoval», oglasi se jeden izmed družbe. Nekateri pa prično odpirati svoje škrinjice in izvlečejo orehov in leščnikov, ki so jih bili prinesli še od doma, da bi se z darili prikupili detetu in njegovemu strogemu varihu. To je bilo obema všeč: Anica se je mirno sedéč na mizi jela igrati z orehi in s punico, Jakop je pa podpirajoč ji hrbet z roko nekam ponosno pogledal tovariše in jim dejal:

«Hej, to je kolač za božič, kaj ne, prijatelji? Lepo družbo sem vam preskrbel. Na, golobček mali, za v usteca nekaj in tiho bodi, dokler ne povem, kako sem te dobil»; pri tem ji je precéj nerodno zatlačil v usta velik bonbon.

«Kako je pa ime ti žabici?» oglasi se najmlajši izmed družbe, ki je bil to zimo šele vprvič prišel pêč kostanj na Dunaj.

«Ej, sila ste radovedni; še take stvari me izprašujete, ki jih še sam ne vem. Da boš imel vsaj kaj pametnejšega posla, ná tu goldinar, in prinesi nam kruha in vina!»

«Danes je sveti večer; ne boš dajal sam za vino; zložili bomo vsi», pravi star kostanjar, ki je tudi z živim veseljem gledal ljubkega otroka na mizi. Kmalu je stala na mizi posoda z vinom; kostanjarji so zopet posedli po svojih škrinjicah, in mladi Jakop jim je jel pripovedovati zgodbo z otrokom. Govoril je tako živo in vse prizore je slikal s tako vnemo, da so ga tovariši kar občudovali.

«Taki so ti preteti Dunajčani; sedaj vidite, kaj ne? Kranjec pa ni tako trdosrčen, da bi se mu ne smilil tak-le otročič, posebno, če se zna še tako lepo zasmijati, kakor ga vidite.» Tako je končal svojo povest.

Vsi so pohvalili Jakopa, in mala Anica je morala rada ali nerada romati od jednega do drugega. Vsak jo je poujškal, pobožal in nagovarjal, kar je mogel ljubeznivo.

«Le molči, ti fante: ko prideš v moja leta, kmalu ti bo preveč take robe, kakor je je meni», zavrne ga nekoliko starejši mož, in vsi se zasmijejo; imel je res obilno družino doma.

«Ali jo poneseš s seboj?» vpraša ga jeden izmed tovarišev.

Drugi pa pristavi:

«Kaj neki poreče tvoja Lucija, če ji še pred poroko prineseš tako živo doto domov? Slabo se ti bo godilo.»

Glasi smeh se je ozval tem besedam. Jakop jim je pa odgovoril:

«Pustite mojo Lucijo v miru! Pošteno dekle je; če bi se ji otroci ne smilili, pa je jaz ne maram, da veste.»

«Zapojmo rajši kako božično; to se spodobi nocojšnjemu večeru», začuje se nasvet.

«Skoda, da nimamo jaslic; to bi se pelo», pristavi najmlajši.

«Ej, saj jih imamo. Tù-le na mizi so; Ježček sam nam jih je poslal», oglašé se drugi, in vsi so bili zadovoljni s to razlago. Kozarec je krožil mimo zadovoljnih kostanjarjev, ki so hripavih grl z lepo slovensko pesmijo spominjali se najsvetejšega večera.

Tam hlevček stoji,
Se močno svetli.
Kaj se vam zdi, pastirčeki,
Al' ste kaj slišali?
Veseli glas gre dol' do nas,
Pojejo angeljci . . .

in druge pesmi so donele v mrzlo noč, v znak velikemu svetu neznanega veselja. Dekletce je ljubko se smehljaoč gledalo po sobi in tleskalo z orehi ob punico, kostanjarji so pa veselja in mirú polni gledali vanje in peli, kar se je dalo. Praznično je bilo v nezakurjeni, ubožni sobi, prazničneje nego na knežjem dvoru v bajno razsvetljenih nakičenih sobanah.

Dolgo v noč so ostali po koncu. Anica je med tem zaspala in s čudovito nežnostjo jo je Jakop zavil v svoj jopič, prekrižal ji gladko čelce in jo položil na svojo slamnico. Posvetovali so se tudi, kaj naj storé ž njo, in z zavestjo, da so lepo praznovali sveti večer, so — odmolivši skupno rožni venec — poplegli po trdih ležiščih. Angelji so pa gotovo razprostirali nad njimi svoje peroti in jim sladko počivajočim peli po božjem ukazu: «Mir ljudem, ki so dobre volje!» —

Ravno tisti večer sta kmalu, ko se je zmračilo, hitela Julij Pinkeles in Karr iz mesta ven proti Dobniku. Sem pa tje sta izpregovorila kako besedico.

«Ravno sem bil dovršil listek za juternji list, ko si prišel k meni. Prav je pa vendar, da si me pozval; rad bi že videl advokata», rekel je časnikar.

«Ej, meni se ne zdi mnogo drugačen, kakor je bil; samo nekaj se je do cela

izpremenilo ž njim. Včasih se je dal dobiti kak groš od njega; sedaj bo težko kaj ž njim.»

«Ali se še kaj zanimlje za svoje prevzvišene ideje, kakor jih je blezo imenoval?»

«Seveda se; še vedno bolj; saj ga je prav ta vzvišenost spravila med norce.»

«Potem bo pa gotovo vesel mojega juternjega spisa. Prav v njegovem zlogu je: same prosvete se tako sveti, da se bojim, da bi bralci ne oslepeli; in toliko sladke in vroče vsečloveške ljubezni sem nabral vanj, da utegne list zgoreti tega božanstvenega ognja.»

«Veš ti, Karr; jaz imam že dovolj tvojega listka. Zameri ali ne zameri, o tem mi molči! Pametnejega se rajši kaj pomeniva! Ali misliš, da bi ne bilo kako mogoče izviti iz moža kaj denarja?»

«Menim, da težko. Sedaj mu ne pusté delati oporoke.»

«To sam vem; toda mož je denar dobro spravljal in brez dvoma ima še kje pri kakem bankirju kaj vrednostnih papirjev, za katere niso še zvedeli.»

«Pri Kohnu bi bila slaba, če bi jih imel.»

«Saj res; Kohn je menda pri koncu. Kaj ga je pa spravilo v to neprilično bilanco?»

«Lastna neumnost in — ženske so krive vse njegove usode. Za tisto Lidijo, ki mu je ušla, žaloval je na jako čuden način. Na tisoče je potrosil za druge in — — —.»

«Že vem, kakšni so taki stroški; hitreje rastó, kakor oblaki na nebu.»

V takih pogovorih sta prišla do lepe tronadstropne hiše, kjer je imel dr. P. zasebno bolnico za umobolne. Na sveti večer je napravil vsako leto svojim bolnikom skupno veselico; Pinkeles je dobil vstopnico zase in za Karra, in tako se jima je odprla velika dvorana, kjer so

bili  e zbrani bolni reveži in gostje. Na sredi je stalo božično drevo, bogato okrašeno. Nikjer pa ni bilo nobenega kr  anskoga znaka. Mize so bile obložene z darili, in krog njih so sedeli zbrani gostovalci. Godba je igrala vesele poskočnice in razveseljevala veselo družbo. Bolnike si lahko na prvi pogled spoznal izmed ostalih. Motno oko, nemirno vedenje, čuden smeh jih je jasno ločil od drugih. Nekateri so vstajali in se jeli vrteti po sobi; drugi so gledali brez izraza v svoje polne krožnike in se igrali z darili; drugi so zopet z največjo resnostjo razlagali, kar jim je narekovala bolna domišljija. Bil je žalosten prizor. Naša dva znanca nista dolgo časa iskala. Pri zadnjem oknu v sobi je stal njun poveljnik — dr. Gl uck. Podpiral se je ob dolgo, s pozlačenim papirjem ovito palico, krog vrat  mu je visela zlata verižica; poigraval se je včasih   njo, med tem pa smešno dvigal glavo in se oziral po množici. Opazil je Pinkelesa in Karra;  e mogo neje se je pri tem vzravnal kvišku in ju počakal. Priklonila sta se mu; toda to mu  e ni bilo dovolj.

«Pokleknita, da vama ska em svojo milost!» je zaklical.

Slu ala sta ga v toliko, da sta malo priklonila kolena, in z veliko slovesnostjo je položil svojo palico vsakemu na glavo, rekoč:

«Bodi ti dovoljeno, da gledaš v bo anstveno lice delavskega kralja»; potem je podal vsakemu roko v poljub in ju prijel za rame v znamenje, naj vstaneta.

«Vele astni, klanjajo  se vašemu duhu, vas pozdravljava», izpregovori Pinkeles.

«Dobro, dobro. Saj sem vaju dal poklicati, kaj ne? V mojem kraljestvu mora vladati pokor cina. Genij dvajsetega veka mi ni dal zastonj krone kraljestva. Skrbeti moram za mir in red. Poglejta — vse to je moje», pri tem je pokazal po

sobi in skozi okno, od koder so se videli temni obrisi motno razsvetljenega Dunaja. «Kaj pa moji podložniki? Jaz sem kralj, delavski kralj, in gorj  mu, kdor se ne ukloni mojemu veličastvu. Moje žezlo je mo no in ni ga sin  devetnajstega veka, ki bi se mi smel ustavljati.»

Karr je izkušal nekaj odgovoriti, toda odvetnik je govoril sam v jedno mer in ponavljal svoje nezmisle.

«Ministra, sedaj je čas, da odrineta na delo. Brezdelnih ljudi ne maram. Ko bo treba, vaju zopet pokličem.» Klanjajo  se mu sta se poslovila in se vsedla k pripravljeni mizi na drugem koncu sobe.

«To se mora zaliti, sicer bi nama utegnilo  e škodovati», oglasi se Karr. Pinkeles mu je zadovoljno pokimal in z veliko slastjo sta se lotila pripravljenih jedil in praznila čašice, ki jima jih je natakal stre aj.

«Dobro igra  svojo ulogo naš kralj», pravi med tem Pinkeles. « e teden dnij ni tukaj in  e je vse njegovo. Ha, ha!»

«Jaz do danes niti vedel nisem, kaj se je zgodilo», odvrne Karr. «Kdaj pa je jel tako kraljevati?»

«Meni se zdi, da  e od nekdanj ni imel prave pameti. Zadnji teden pa se  e ni dalo govoriti   njim. Pri nekem delavskem shodu prošlega četrta je zahteval, naj mu vsi delavci pridejo poljubit roko in se mu klanjati. V pisarni so morali vsi poklekovati pred njim, sicer jih je tepel. Zato je bil  e zadnji čas, da so ga spravili na varen kraj.»

«In sedaj kraljuje!»

Kmalu sta odšla naša znanca. Pinkeles se je na poti ločil od tovariša; imel je  e pot v mesto k delavskemu shodu. Cvet rovarjev se je bil ta večer zbral v neki zakotni gostilni. Med njimi je bil tudi Kosem. Prec j razgreti so bili  e, ko je vstopil Pinkeles.

Bogokleten in veleizdajski je bil pozdrav, ki so ga mu zakričali v dobrodošlico. Kosem je ravno govoril. Stal je na stolu pri peči in razgrajal, da ga je bilo groza gledati. Jako se je izpremenil v dveh letih. Bolezen mu je gledala z lica. Obraz mu je bil zabuhel; udrte oči so mu divje žarele; razmršeni lasje in nemarna oprava ga je delala strašnega. Vnemal je svoje tovariše k silovitosti: «Vse je naše. Mi smo bogovi in kralji», je kričal. «In ali hočemo pustiti kakor strahopete babe, da se drugi veselé z našim imetjem? Narava in znanost nam ponujata pomoč; za nas delujeta. Strup in samokres, vrv in sekiro rabímo proti zatiralcem!» — Grozovito odobrovalno vpitje je bilo odmev tem besedam. V obče je socijalistično gibanje krenilo v tem času na zla pota. S silo, s krvavo prekucijo so si hoteli delavci pridobiti svojih domišljenih pravic. Često se je čulo o kakem zavratnem umoru, o kakem predrznem ropu, in nikdo ni vedel, odkodi. Zločinci so se odgajali v socijalistični šoli. Nekaj hudodelcev so seveda dobili, a trdovratno so se ti branili izdati svoje sodruge. Hladnokrvno so gledali smrti v obličje. Med seboj so se navduševali s knjižicami in s shodi. Besnost je rastla od dné do dné. Kolikor jih je zašlo med nje, toliko izgubljenih ljudij, toliko nesrečnih družin je bilo. Sovrašтво, ki so je imeli do cerkve in do duhovnikov, bilo je nepopisno. S krvjo so si pisali prisege, da nikdar nobeden izmed njih ne bo iskal pri duhovniku pomoči, da ga tudi na smrtni postelji ne bo pustil k sebi.

Velikokrat so opustili delo; pri tem je bilo izgredov vedno dovolj. Mnogo teh žalostnih dogodkov je bilo seveda v javnosti neznanih. Zunanje pojave notranje surovosti je sicer zasledovala policija, in kazni niso zaostajale. Src pa nihče

ni videl in malokdo je premišljeval, kakšno peklensko življenje se snuje v dušah razdivjanih delavcev, še manj je pa svet premišljal o vzrokih tega življenja. Veri in s tem Odrešeniku odtujena dôleba ni izprevidela, da se v odpadu od Kristusa hudič postavlja za kralja, in da je tudi zunanji mir in red zasluga Odrešenikova. Sama ga je zavrgla in zato se je s tem bližala divjemu nebrzdannemu surovemu poganstvu.

Sveti večer je bil; praznik mirú in sprave revnega človeštva se je bližal. Delavci so pa kričéč kleli Boga, kleli božič, kleli mir in spravo in praznovali praznik strastij, praznik krvoločnosti in sovrašтва.

Proti jutru so se razšli.

S težko glavo je stopal Peter domov. Denar mu je pošel in upal ga je kaj dobiti pri Idi. Pred hišo sta se srečala. Tudi ona je vsa zdelana šele zjutraj se vrnila.

«Kje si hodila, capinka?»

«Kje pa vi, milostni gospod?»

«Ali je dete samo doma?»

«Poglej!»

Tako sta se pozdravila. V mrzli kleti je bilo razmetanih nekaj cunj, sicer pa je bila prazna. Otroka ni bilo nikjer. Peter se je razjezil. Siloma je zahteval odgovora, kje je otrok. Ida ga je zbadala, a o hčeri ni rekla ničesar. Proklet jo je in hotel denarja od nje. Podrl jo je na tla in ji preiskal žepe. Dobil je nekaj; hitro je spravil novce in odšel. Jokajoče vpitje in razuzdane kletvine Idine so ga spremljale. Precèj časa je še besnela, potem pa je utrujena padla na kup cunj in zaspala. —

Zasvital je božični dan. Kostanjarji so bili že zgodaj na nogah. Jakop je seveda najpreje poskrbel za Anico; šel je posvetovat se z gospodinjo, pri kateri so imeli najeto stanovanje, kaj naj stori.

Stara, dobrovoljna Dunajčanka ga je zvedavo poslušala, ko ji je pravil v grozovito polomljeni nemščini, kako je dobil otroka. Tudi nji je bilo všeč dete in brž mu je velela skuhati mleka.

«Zvedeti morate za stariše, to je prvo; zato pa pojdite k policiji in tam oddajte dete.»

Jakop je toliko razumel, da ga ženska pošilja k policiji, in temu se je z vso odločnostjo uprl.

«Kaj, policiji naj dam to svoje dekletce? K temu me nihče ne pripravi. Rajši je imam sam pri sebi, ali pa je pošljem domov. Oddam je le v kake dobre roke.»

«I no; pa vendar morate zvedeti, odkodi da je, in kakšne stariše ima. Morda je še židovsko?»

«To pa že ne; pogledajte je, kako nedolžno gleda; tako dete ne more biti krive vere.»

Tako sta se pogajala. Gospodinja je premišljala in nasvetovala raznovrstne stvari; naposled se je domislila, da pozna imovito gospico v bližini, ki posebno skrbi za revne otroke, ki jim je celó ustanovila zavetišče, in Jakop je bil zadovoljen, da pojdeta k nji.

Ta dobrodelna gospica, s svojo tovarišico znana malone po celem Dunaju, gotovo pa pri revežih celega Ottakringa, je bila Pavla Ulmerjeva. Kmalu sta jo našla. Ko ji je zgovorna gospodinja dopovedala zgodbo, jela je izpraševati še Jakopa. Nerodno se je obnašal Krajinec s svojim dekletom v gosposki sobani, in nekam hudo se mu je zdelo, da bi Anica, ki jo je imel na pol že za

svojo, stanovala pri taki gospôdi in še sama postala gospa, da bi naposled se morda še kdaj sramovala njega — ubogega kostanjarja. To je premišljeval, ko je stal pred Pavlo. Ljubeznivost dobrotljive gospice ga je pa premagala v teh mislih, in kakor je vedel in znal, povedal je zopet svoj dogodek iz prejšnjega večera.

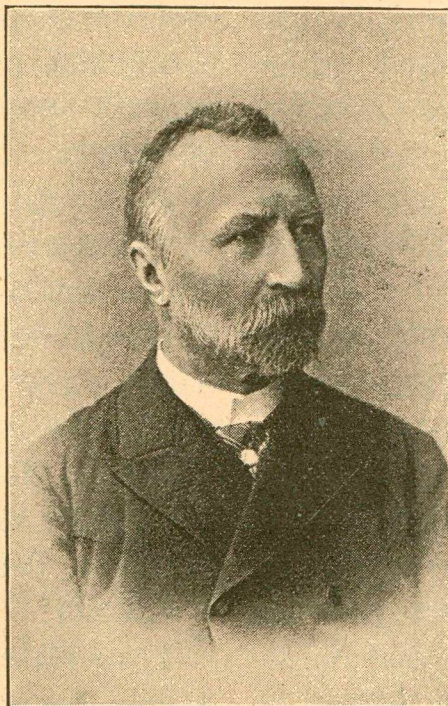
Pavla se je takoj dogovorila z Lidijo; kostanjar jo je peljal v tisto ulico in na tisti prostor, kjer je bil dobil otroka.

Kmalu sta zvedela, pri čem da sta. V hiši je poznal vratar dete in je pripovedoval, kako grdo živita Kosem in Ida. Sam je prosil Lidijo, naj se usmili ubogega črvička, ker ga pri stariših drugega ne čaka, kakor bleda smrt. Pravil je tudi, da ta dva človeka nimata nobene vere, in da ju dolgo ne bodo trpeli pod streho.

«Pomislite, za božjo voljo: danes je tak praznik in zjutraj sta se oba pijana prikladila domov, vsak od svojega na-

gnusnega ponočevanja. Za pozdrav sta se zbila in gospodarju sem že naznanil, naj pogleda, kaj počne babura, če je ni njen pijani drug končal. Groza me je takih ljudij», jadikoval je hišnik.

Lidija je šla sama trkat na Idino stanovanje. Za dolgo časa šele ji je odprla še na pol omotena Ida, a ni je pustila k sebi. Zunaj sta se dogovarjali. Lidija ji je jela pripovedovati, da jo pošilja bogata gospica, ki se zanimlje za njeno hčerko in bi jo rada spravila v samostan, kjer bi bila z vsem preskrbljena. Vprašala jo je, če jo hoče prepustiti. Ida jo

Dr. Benjamin Ipavec,
slovenski skladatelj.

je komaj umela, o čem da govori; ko ji je pa Lidija nekaj denarja stisnila v roko, potem je koj zakričala, naj naredé, kar jim drago. Vse so dogotovili, kar

je bilo potrebno; tudi to so dognali, da otrok še ni krščen, in za dobro uro je Pavla že preskrbela za dete vse potrebno pri redovnicah v svoji nekdanji hiši.

Usmiljenost.

Kmalu sta je peljala Lidija in kostonjar v kočiji v župno cerkev h krstu. Moško se je obračal Jakob in s ponosom je držal deklico, da ji je duhovnik oblil malo glavico z zveličalno vodo. — «Saj se mi je zdelo, da nekaj še ni v redu.

Na, krščeno ni bilo! Sedaj se pa res smeje kakor živ angeljček.» Tako je govoril Jakob po krstu. Pavla in Lidija sta se smejala njegovi dobrodušnosti. Ostal je pri Pavli na gosposkem kosilu in tam se je odločno izjavil, da svojih

pravice do ljube Anice nikakor ne mara prepustiti in da hoče vedno pozvedovati, kako se godí njegovi «rožici», katero mu je poslal božič.

Popoldne je pa pravil tovarišem, kako se mu je imenitno godilo, povedal je še tudi, da njih ni pozabil in da si je vzel

s seboj iz gostije mnogo dobrih stvari, da mu je pa tista gosposka ženska dala še denarja zanje. S tem so si napravili gostijo in veseli so praznovali božični praznik na ptujem, zahvaljujoč Boga in slaveč svojega ljubega tovariša Jakopa.

(Konec.)

Joannes studiosus.

(Spisal Podgoričan.)

IV.

Sedaj imam priliko opisati težave in radosti dijačkove v začetku šolanja. Napisal bi lahko nekaj strani, toda bilo bi vse prejednolično in nekako dolgočasno. Pripovedoval bi samo, kako je opazovalo krájinsko dete naše mesto, s kakimi čustvi je Janezek hodil v šolo in kako se je razumeval s svojimi tovariši in gospodinjo Mino. Zgodilo se mu ni nič izrednega, kar bi zanimalo bralca.

V Ljubljani ga je izročil oče gospodinji Mini v odrejo in vzgojo, šolal se je pa v šenklavških šolah, izprva pritlično v razredih, potem čez dve leti je pa prišel že v prvo nadstropje v gimnazijo.

Précej drugi dan se ga je bilo lotilo domotožje. Mesta je bil sit do grla, srce ga je vleklo domov, domov k očetu in materi — v Krájino. Jedel je malo, zamišljen je zrl skozi podstrešno okno po slemenih in dimnikih mestnih hiš, in si je brisal skrivaj solze, katere mu je izvabljal hrepenenje po rojstveni vasi. Potegnil bi bil najbrž iz mesta, toda ni vedel, od katere strani je prišel v mesto, ker je bilo po noči; Mina mu pa tudi ni hotela povedati, ker se ji je zdelo, da namerja kaj takega. Čez kakih deset

dnij je vendar pozabil nekoliko svoj skalnati dom in se udal usodi. Učil se je pridno, zakaj šola je bila nekoliko drugačna kakor v Strugah, in Mina ni pustila, da bi se ne učil njen dijaček. Pokazala mu je drobno paličico, in Janezek je dobil tak strah, da se ni kar nič branil knjige. To mu je pa koristilo toliko, da je dobro izdelaval šole.

Zima je bila prišla tretjič v naše kraje, kar je bil Poličarjev Janezek v šoli. Vsa struška župnija je vedela, da se uči Janezek že latinsko, in ta zavest je navduševala dobre Stružance; sedaj so bili prepričani, da jim ne izpodleti in da bode pel Janezek v struški cerkvi novo mašo. «Bog, daj nam dočakati tega dné», govorili so Stružanci, kadar je nanesla govorica. Marsikatera ženica ali postaren ded je še na smrtni postelji žalostno vzdihnil:

«Eh, da bi učakal vsaj še tistega dné, ko bode pel Poličarjev Janezek novo mašo!»

Božič je bil bel. Snega je bilo do kolena, drevje je ječalo pod sneženo težo, na vaških kalih so se svetile uglajene drsalnice. Bila je prava božična zima; okna so bila zamrzla skoro do

vrha, in burja je pihala polagoma, toda tako ostro, da je zbadala človeka do kostij.

«Huda je!» prigovarjali so si sosodje, srečavajoč se gredé po vodo.

«Huda. Take še ni bilo.»

Ljudje čez poletje pozabijo zimo, da se jim zdi vsaka hujša od prejšnje.

«Ali pride?» izpraševali so ljudje Poličarjeve, kjerkoli so videli katerega, in marsikateri se je samo iz radovednosti prišel gret k Poličarju.

«Pride. Pisal je.»

«Kdaj?»

«K svetemu večeru se ga nadejamo.»

«Poličarjev Janezek pride domov», govorilo se je teden prej po vsi vasi in ugibalo, koliko je zrastel in se zredil; pri tem se je pa izrekla marsikaka imenitna beseda. Ženice, ki niso imele lastnih otrok, pripravile so orehov in sadja, katero so jeseni posušile, da mu je podarijo. Vsakdo se mu je hotel prikupiti.

Zjutraj pred svetim dnevom se mu napravi oče naproti v Dobropolje. Zmenjeno je bilo takó, da pride z dobrépoljskimi dijaki na Videm, tje pride pa oče ponj. Klančarjev Tonček je ponujal za male krajcarje svojega vranca, kateri se je bil posušil do takrat še bolj, toda Poličar ga ni hotel.

Sveta noč je razgrinjala krila, ko sta dospela Poličar in njegov dijaček na Tabor. Oče je nesel culico in korakal spredaj, sin je pa gazil za njim, toda oče ga je moral počakati na vsakih deset korakov.

«Je že prišel! Poličarjev Janezek je že doma!» završelo je po vasi, ko sta prišla.

Taborski očetje in matere so težko branili svojim ljudem; vsi so hoteli udreti k Poličarju. Očetje so vedeli, da se ne spodobi takoj planiti tje, ko je šele prišel; naj se pogovoré prej domači.

«Oh, sta vendar prišla?» vzklikne mati razveseljena, ko stopita oče in sin čez prag. Postavi burklje, s katerimi je ravnala v peči, v kot, obriše si ročno mokre, sajaste roke ob predpasnik in seže težko pričakovanemu sinu-dijačku v desnico. Srčno veselje ji prešine dušo.

«Ali ste zdravi?» vpraša Janezek, dasi je že vedel od očeta o njenem zdravju. Toliko je imel vprašati in pozvedeti, toda nobeno primerno vprašanje mu ni prišlo na jezik.

«Kajpak, zdrava, kakor morem biti. Včasih kašljam malo, pa ni nič hudega. Stopimo v hišo, premrzlo je tu! — Oh, kako si mrzel! Janezek, ali te hudo zebe?»

Rine ga pred seboj v toplo hišo, kjer je bilo že vse po koncu, ker so bili čuli v veži govorjenje.

«Prišel je, prišel je vendar naš Janezek», naznani jim mati vesela in porine Janezka med sestre, brata in staro teto, ki ga je pričakovala nestrpno.

Gledali so se molčé nekaj trenutkov, nobeden ni znal ničesa izpregovoriti. Oče odloži culo in si mane premrli roki.

«Nu, kaj se gledate! Roko mu dajte! Vi ste pravi! Prej se vedno menite, kako ga bodeste sprejeli, sedaj mu pa še nobeden ne seže v roko!» reče mati.

Molčé mu podá sleharni roko; čutili so neko spoštovanje do njega in občudovali premembo odtlej, kar ga niso videli.

«Lejte, srečna sem še vendar toliko, da te vidim. Vedno sem se bala, da se ne bodeva videla več na tem svetu, pa je bil Bog vendar tako dober in me je uslišal», govori zgovorna teta in drži roko v svoji veli desnici. «Čakala sem te že komaj; veš, dolgo se tako ne bodeva videla in ne vem, kaj bi dala, da bi te enkrat videla še pred oltarjem, pa tega, vem, da ne dočakam, vse me opominja — — —»

In svetla solza ji drkne po starikavem licu.

«Pa vendar včasih kaj moli zame», nadaljevala je, «saj smo vsi potrebni molitve. Ne molim nikdar, da bi se te ne spomnila.»

Inako se je storilo Janezku, ker je vedel, da teta ne bode dolgo. In teto je ljubil jako, saj mu je bila vselej dobra.

«Kaj si prinesel tukaj?» vpraša mali sedemletni bratec in radovedno potiplje culo.

«Ej, kako si siten!» posvari ga mati.

«Ali si hudo lačen? Kavó sem že skuhala, sedaj pa povej, kaj bi še rad jedel!»

«Nič, nič, nič ni treba, nisem lačen.»

Pozabljeno je bilo vse, zadovoljen je bil, da je doma.

«Prinesi, kar imaš, saj veš, da bo deva jedla. Taka pot udela človeka prav dobro», veli oče.

Mati odide, Janezek pa prime culo, pogleda vse in izpregovori:

«Jaslice sem prinesel.»

Hipoma so bili odvezani jeziki, in Janezek je komaj odgovarjal sproti. Ko se mu vsuje izpod rok pisana tropa pastircev in ovčic, prikipelo je veselje do vrha.

«Ali ste kaj pripravili? Ali je povedal Klančarjev Tonček, kar sem bil sporočil?»

Starejši sestri stečeta iz hiše in se skoro vrneta jedna z mogočno procko mahú, druga pa prinese na trivogelnik prirezano desko, ki je bila primerjena za kot.

V Taboru so se stavile prve božične jaslice, kar je bilo vredno, da bi se bilo zapisalo v vaški letopis.

Pogovor, ki se je razvnel potem, pričal je o ljubezni, ki so jo vsi gojili za Janezka. Vsi so z velikim zanimanjem poslušali njegovo pripovedovanje

o življenju v Ljubljani. Zanimala jih je vsaka stvarca. In istotako radovedno je izpraševal Janezek o domačih stvareh.

Mnoge taborske družine so nocoj nalašč prej večerjale in molile, da bi mogli iti prej k Poličarju gledat dijaka. Še so brneli župni zvonovi in tudi taborski so hiteli biti v obe plati, ko so prihajali sosede in sosede k Poličarju. Vasovalci so si kar podajali vrata in nekateri so bili že odpravljeni k polnočnici.

Vsi so zvedavo gledali dijaka, pri tem jim je igral zadovoljen smehljaj na obrazu; le boterni so bili toliko pogumni, da so mu segli v roko, kar so si šteli v posebno čast. Hiša je bila kmalu napolnjena: prvi so sedli okoli peči, drugi, kjer je bilo kaj prostora. Poličarica je bila sicer nevoljna, ker so zasedli vse, da domači skoro niso imeli kam sestiti. Gódílo ji je pa vendar pri srcu, ker si je bila v svesti, da se je zgodilo to v čast njenemu ljubemu sinu.

Janezka so občudovali stari in mladi. Nekdanji tovariši, katerih se pa ni sramoval Janezek, stali so okoli njega in ga radovedno izpraševali. In ko je takó stal med svojimi vrstniki, lepo oblečen, počesan, v belo oprani srajci, obraz uglajen in ubeljen, zdel se je vsakomur lepši, kakor je bil v resnici.

«Lejte, kako je lepo bel, da ga je veselje videti», reče soseda njegovi teti.

«Naši so pa taki, kakor bi bili že dva dni v istejah viseli», opomni tretja na one besede, da so se vsi smejali.

«I, veste, bel kruh, juha in meso, pa nič delati, ubeli človeka», pravi Kropec, ki je brž opazil, da so njegovi otroci nekam najbolj rjavi in sajasti.

Dečki so pa gledali drug drugega, da bi videli, koliko je vsak bolj rjav nego Janezek.

«Že znaš latinsko?» vpraša boter njegov.

Janezek je bil nekoliko v zadregi, odvrne pa vendar:

«Znam. Preberem že lahko, kar je pisano latinsko. Miza se pravi «mensa», oče «pater», mati «mater», sestra «soror».

«A — o — i —», čudili so se vaščani njegovi učenosti.

To je pa bilo več, kakor se je nadejal boter, in zato reče veselo iznenajen svojim sosedom:

«Kaj vam ne pravim, da bode pel Janezek novo mašo? Ali bi ne bilo škoda zanj in za nas, ko bi bil preganjal kože in krave po rebri?»

«Škoda bi ga bilo, škoda! Ej, kdor ima glavo!»

Nekateri so se razgovarjali, šepetaje si na uho.

«To bode še naša fara srečna!» pravi neka stara strinjka.

«Vzrastel je!» ogovori Kozolka sosedo Petračko.

«In zredil se je tudi», odvrne ji ona.

«Poličarica, dobrega sina imaš in pridnega», reče prva.

«Kakoršnega je Bog dal, pritožiti se ne smem.»

Drugi so občudovali jaslice, o katerih so pač že slišali, a videli jih niso še nikdar.

«Kaj praviš, kako je naredil takó lepo tega ‚spaka‘, da bi mislil človek, ako ne bi vedel, da je kar živo», oglasi se plešast ded.

«Kdor zna, pa zna!» odvrne drugi. «Pa se naj naših kateri loti, meniš, da kaj naredi?»

«Beži, beži! Ali zna naših kateri še kaj drugega, kakor krompir peči in svinjko uganjati?»

Poličar se je držal resno in vestno vlekel na ušesa pogovor. Nič ni izpreminjal obraza, kakor bi ga ne zanimala nobena reč, toda srce mu je utripalo od očetovskega ponosa in sreče. Srečen

je bil in zadovoljen, gledal je na pol sina in ženo, na pol vasovalce, da je opazil vsako kretanje, vsak smehljaj, bodisi dobrovoljen ali zlomušen.

«Lahko si ga vesel», izpregovori Andrijak, najboljši prijatelj Poličarjev. «Lej, tako mlad je še, pa že tako učen: nemško že zna in latinsko se uči. Ali zna pri nas kdo toliko — razven gospoda? Kočevsko še kdo govori, da sam sebe ne razume, a nemško? In jaslice! Jaz pravim, da jih ne sestavi zagoriški Satanček, ki reže lipove križe in svetnike.»

«Zató pa tudi velja, velja! — Poldruga krava ni zadosti vsako leto», zavrne važno in resno oče, zraven si pa misli: «Da, da, učen je bolj kakor vsi vaši.»

«Oh, kaj boš gledal na denar sedaj! Kadar bode mašnik, povrne ti vse in še več», vrine se drugi v pogovor.

«Lepo je to, kar praviš, in morda bi bilo res tako, ker Janezek je dobrega srca», reče oče in nadaljuje glasneje: «Toda kaj pa potem, ako umrje prej? Kdo mi povrne potem? Vidiš, ako umrje?»

Pri teh besedah umolknejo vsi in se ozró na Poličarja. Nihče ne odgovori, nihče ne svetuje. Obrazi se jim zresné, materi se prikaže na obrazu plahost in žalost, teta pa zaihti.

«Nimate o ničemer drugem govoriti?» pretrga molk dijak, kateri je bil že nekako nevoljen, da se samo o njem govori.

«Saj res, kaj o tem govorite», pravi mati, dasi ji je šlo nekoliko na jok. O tem ni bila še pomislila, zato se ji je sedaj zdelo še huje, ker je prišla govorica na to tako nepričakovano.

«I, saj res, saj ne bode umrl; tako mlad, tako zdrav, tako krepak, pa bi umrl?» reče Andrijak in pogleda Janezka.

«E, saj ne umrje!» pritrdi več glasov. «Dal Bog, da bi ne!» vzklikne Poličar.

Janezek pa poišče med drugo šaro, ki jo je imel v culi, droben zavojček. Ko ga najde, ozre se po ljudeh in lahek smeh mu je zaigral po obrazu.

Vsi obrnejo vanj pogled, čakajoč, kaj pokaže.

Razvije; v rokah mu ostane bel štiri-voglat zvitek papirja.

«Na, to imaš ti», reče dečku jednake mu velikosti. «To ti, to ti, to vi . . .» tako je delil svoje posétnice.

Ljudje zró papir in njega z napol odprtimi ustmi in radovednimi očmi.

«Jej — kaj pa je to? — Kaj imaš? Ali je kak odpustek?» vprašujejo vsi vprek, ogledujejo drobni, beli listič papirja, obračajo, poskušajo, ali se morda razgrne, ni-li kje kaka podoba: toda nikjer nič, le dve kratki vrstici z drobnimi črkami sta bili na jedni strani. Mlajši, kateri so se učili pri šolniku branja, izkušajo prebrati, toda niso mogli nič pametnega zbrati, nobena beseda se jim ni zdela prava; starejši so drezali mlajše nestrpno, češ, kaj je to, toda ni vedel nobeden, in zato se jim je zdel drobn listič od sile skrivnosten.

«Kaj pa imaš? I, kaj si pa še vendar prinesel?» vprašata oče in mati radovedno. «Kaj je tu zapisano? — Kaj pomeni?»

Vsi umolknejo in pričakujejo.

«Glejte, temu se pravi 'posétnica'. Na tem lističu je zapisano moje ime in sicer po latinsko: «Joannes Poličar, studiosus», kar je toliko kakor «Janez Poličar, dijak.»

«Tvoje ime je zapisano toliko? — Kaj pa vendar pomeni to?» vpraša boter, katerega ni zmodril dijakov odgovor.

Janezek pride v zadrego.

«To je posétnica!» ponovi še jedenkrat, nevedé, kako bi drugače razložil, kakor tudi sam ni vedel prav, čemu je.

«Posétnica! Posétnica! Posétnica!» ponové vasovalci, več pa niso vedeli.

«V mašno knjigo jo denem. Jaz tudi! Jaz pa v denarnico!» menijo se dobri ljudje in varno držé lističe v očrnelih rokah.

In Janezek je bil vesel, ker je videl, kako časté ljudje njegove posétnice.

Janezek se je bil nalezal dijaške bolezni od svojih imovitejših in starejših tovarišev, ki so se bahali s posétnicami, ponujali jih okoli kakor Kočever fige in zahtevali jednakega vračila. Niso mislili, kako neumna in smešna je ta dijaška razvada. Janezek je pristradal krajcarje, da si je naročil posétnice in takó zadostil bolni šegi mladih dijakov.

Pred letom mi je prišla v roke posétnica ogoljena, zamazana, s polomljenimi robovi; hranim jo še sedaj in morda jo kdaj prodam kot dragoceno starino, kdo vé. Smejem se pa vselej od srca, kadar mi pride v roko in čitam mogočni naslov: *Joannes Poličar, studiosus*.

Da, studiosus ni kar si bodi. Ako tudi je prvošolec, studiosus je vendarle. Prav zaradi tega sem naslôvil to povest s tem imenom, kar se morda komu zdi čudno, toda svojega prijatelja Poličarjevega Janezka prosim oproščenja, ker tako zlorabim njegovo častitljivo ime.

Ljudje so govorili še mnogo o svojem ljubem dijaku in so uganili še marsikaj. Polagoma pa so pričeli peti stare božične pesmi, katere so se veličastno razlegale v tiho in mrzlo sveto noč. Janezek je pel precèj časa ž njimi. Ko pa dijak od truda premagan zadremlje, utihne božično petje, ljudje se pogovarjajo še nekaj časa, potem se pa razidó, nekateri k polnočnici, drugi domov.

«Truden je, revež! Ej, pot je sedaj huda. Saj še odraslega zmoči, pa kaj

bi takega ne! Veste, trden je. Iz Ljubljane v taki poti, ni kar si bodi», govoré ljudje in se poslavljaajo.

Poličarjevi so pa kimali in pritrjevali in veseli so bili, da so odhajali sosedje, da odpravijo Janezka v posteljo in se sami kaj bolj pogovoré.

Božične počitnice so minule dijaku kaj hitro in prijetno. Stari učitelj se ga je močno razveselil, ko je na božični dan prišel na kor. Smejal se je zadovoljno, nagnil se mu na uho in šepetnil:

«Kako? Kako? Vedno zdrav in priden?»

Dijak je bil v zadregi, ker ni vedel, kaj bi odgovoril.

K sreči je pozvonilo, in učitelj je sedel za orglje.

«Bodeš pomagal?»

Rekoč mu dá odprto pevsko knjigo in pokaže, kaj se bode pelo.

Janezek vzame knjigo in modro in učeno zre vanjo. Toda, ko so pričeli peti in mu je učitelj pomežiknil še enkrat, zardel je do ušes, plaho in sramežljivo zaprl knjigo, odprl molitvenik in čital mašo, misleč si:

«Kdor zna peti, naj poje! Jaz pa ne bodem.»

Poličarjev Janezek je bil sedaj pred gospôdo veliko bolj boječ, kakor prej, predno je šel v šolo; to so mu oponesli tudi gospod Matija, ki so mu morali skoro vsak odgovor sneti z jezika.

Tako bojazljiv in neukreten pa ni bil v pogovori s kmeti. Teh se ni bal, med njimi je bil zgovoren, da so se mu ljudje čudili in ga radi poslušali. Družil se je rad s preprostimi kmečkim ljudstvom, poslušal njih pogovore, in zato so ga spoštovali in ljubili še bolj, češ, lejte, nič se nas ne sramuje, dasi je že na pol gospod. Kakšnemu kancelijskemu človeku pa se ne moreš nikdar zadosti odkriti. Dobro srce ima, oh, dober

gospod bode, dober; srečni bodo ljudje, kamor pride.

In vabili so ga sem in tje. Vsaka hiša je bila ponosna, kadar je prišel v vas. Gospodinja je brž pobrisala stol ter mu ga ponudila, potem pa prinesla hleb in nož, da si ureže kruha.

«Veš, tak ni, kakor ga imaš v mestu», izgovarjale so se skromne gospodinje.

«Ej, da bi le takega bilo dovolj!»

In odrezal si je kos in ga jedel, da ni bilo ljudem težko.

Srečno je preživel božične počitnice v mirni vasici; milo se mu je storilo, ko se je vračal v mesto. Samice, ki so jeseni nabirale leščnike po skalnati rebri in zraven trgale obleko ob trnju, prinašale so zadnji dan skrivaj v vrečicah suhih leščnikov, dajale jih Poličarici z besedami:

«Pa mu jih daj! Dobre zobe ima, zakaj bi jih ne potrl, kadar mu bode dolgčas v Ljubljani, ako se kaj spomni nas in našega kraja.»

Nekatere matere so pa prinesle pod predpasnikom prekajeno klobasico ali pa kos poprtnika, katerega so bile načele nalašč.

Poličarico je do solz ganila preprosta ljubezen vaščanov. Zahvaljevala se je zgovorno in obetala, da bode Janezek molil pri maši za vse, kadar postane mašnik.

»Lej, Janezek, kako te imajo ljudje radi! Vse bi ti dali, kar imajo. Veš, le tega nikar, da bi se jih sramoval in pa nù, kadar bodeš pred oltarjem — zmolil bodeš seveda očenašek ali dva zanje», dejala je mati, ko mu je navezavala culo.

In ko so drčale sani po srenu s Poličarjevim dijakom v daljno mesto, spremljala ga je iskrena želja vseh vaščanov, da bi bil kdaj res gospod.

Še nekaj tednov potem je bilo mnogo govorce o Poličarjevem dijaku, ki je že v latinskih šolah in je bil o božiču doma. In koncem vsakega razgovora se je potrdilo:

«Bode. Mašnik bode. — Ako bi pa mašnik ne mislil biti, ne bi bil tak.»

Tako je mislila vsa vas in vsa soseska, drugače misliti ni mogel nobeden več, dasi je v začetku še morda kdo dvomil o tem.

«Zakaj bi se drugače učil latinsko, zakaj?»

V.

Ko je prišel Poličarjev dijak po dokončani peti latinski šoli, dva dni pred sv. Alešem, domov, sprejeli so ga vsi s težkim srcem. Ne zato, ker ga morda niso ljubili več, ali pa ni izdelal šole: peto šolo je bil dovršil dobro in ljubili so ga še vsi, bleda mati ga je vsa solzna poljubila in oče ga je gledal z ljubečimi očmi. Toda revščina se je bila prikradla k Poličarju, in le zato je bilo vsem težko, ker so se bali, da ne bodo mogli Janezka več dati v šolo in doma ne bode postrežen tako, kakor bi bili vsi radi.

To leto je bilo za Poličarjeve nesrečno. Najprej jih je obiskala neka dolgotrajna, potuhnjena bolezen in položila drugega za drugim na bolniško posteljo. Polje je bilo obdelano slabo, in kar je vzrastlo, izpodjedel je črv ali pa uničila suša, ki je bila tega leta pritislila nenavadno zgodaj. Žalostno so se ozirali na rjave senožeti in na njive s slabim rastlinstvom; živina ni imela dobre cene, in skoro prodati je niso mogli, dasi bi jo bili radi. Bolezen je pa draga reč tudi v Krájiní. Prosenega kruha bolnik ne more jesti, meso se dobi težko, in ako je bolnik še toliko srečen, da ga obišče zdravnik, ustraši se ga tako, kadar zvé račun, da si ga ne želi več in rajši umrje brez njega.

Štirikrat ali petkrat se je bil oglasil zdravnik pri Poličarjevih, to pa je veljalo Poličarja toliko, da je vzdihoval:

«Oh, oh! Še jedno bolezen nam pošlje Bog, pa bomo morali iti po svetu.»

Ravno takó hudo ni bilo, vendar ga je veljalo toliko, kolikor je prigospodaril v treh letih; letina pa je kazala tako slabo, da je obetala komaj seme. In ko je Poličar prešteval svoje dohodke in stroške, izprevidel je, da mu ne kaže drugače kakor zadolžiti se — ako se more kje —, če hoče še dati sina v šolo. Bil je pa izkušen mož in je dobro vedel, da se dolg naredi še precēj lahko, toda poplača z veliko težavo. Torej — treba obdržati Janezka doma, to mu je hodilo po mislih kot skrbnemu očetu, ki je imel še druge otroke. Ko je preudaril to stvar na vse strani, reče nekega večera ženi, ko sta bila sama:

«Veš, Janezka ne moreva več dati v šolo, ako se kaj ne izpremeni.»

Ona osupne užaljena in vznemirjena:

«Ali se ti blede? Kaj pa misliš? Ali naj sedaj ostane doma, ko se je izučil že toliko? To nikakor ne kaže.»

«Lej, koliko pa še imaš? S čim bodeš plačevala zanj?»

«I, pa prodaj kaj za prvo silo, potem se pa že kako preobrne!»

«I, prodaj! Seveda! — Kaj naj prodam? Voličke ponujam, toda kupca ni; ali naj jih dam za slepo ceno?»

Materi je bilo pa tako hudo, da ji je šlo že na jok.

«Kaj bode pa pčel revež doma?» izpregovorí čez nekaj časa ihté. «Tako je že učen, pa bode moral med nami nevedneži ostati. Dobrega kruha je bil doslej navajen, pri nas pa ni drugega, kakor krompir in žganec. Oh, oh! Bog se nas usmili!»

Mož je molčal. Hudo mu je bilo toliko, da ni vedel, kaj bi počel. Govoril bi bil

«Ali bo, — ali ne bo?»

rad, ali pa jokal, toda tiščalo ga je nekaj v grlu, da ni mogel dati glasú. Sin se mu je smilil, pa od nobene strani se ni nadejal pomoči. In zdelo se mu je, kakor bi se kesal, zakaj ga je dal v šolo. Doma naj bi bil ostal, pa bi sedaj ne bilo te skrbi in žalosti.

«Še enkrat pojdem k Zlogojki», pravi ona.

«Misliš, da bode kaj pomagala? Počakajmo, morda se kako preobrne!»

Toda kadar se človeka loti nesreča, iznebi se je težko. Še tisto tele, katero je bila prvojesenka povrgla, dobilo je grižo ter poginilo, da niso imeli Poličarji drugega od njega kakor kožo za usnje.

Naposled so že celó mislili, da jim je narejeno, in premišljevali so, kdo bi bil njihov sovražnik.

Janezek ni imel še nikdar tako slabih počitnic kakor tega leta. Prišel je domov veselit se in počivat, toda ni bil nikdar od srca vesel. Videl je, da jim gré doma slabo. Vsi so bili potrti, celó sestri in bratec, ki so bili v najbolj norih letih in niso bili prej nikdar ugnani. Nič se jim ni prav ljubilo in tudi petja ni bilo več. Tiho so trpeli vsi, nobeden mu ni posebno potožil. Pa vendar je vse vedel, saj je videl njih blede in upadle obraze. Na teh je bral vso bôl in vse trpljenje, dušno in telesno, v katerem so hirali stariši, sestre in brat. In čestokrat je slišal globok vzdihljaj materin in videl je, kako si briše skrivaj solze. To mu je trgalo srce. Pristopil je k materi ter jo vprašal iskreno:

«Mati, kaj vam je, zakaj vzdihujete in jokate?»

In gledal ji je v oči, da bi videl njeno dušo.

Materi je bilo žal, da se je spozabila in ni skrivala svojih občutkov; videla je, da je sinu zaradi tega jako hudo. Skrivala mu je resnico.

«Nič. Nič.»

Toda solze so ji tekale še bolj.

In tudi sinu so se porosile oči, da se je obrnil in šel. Kmalu pa je videl kje v kakem kotu sedečega očeta, ki je slonel in globoko premišljeval. Zato tudi sam ni mogel biti vesel ali vsaj ne ravnodušen. Bil je potr in zato je bledelo njegovo lice. Zamišljen je pohajal po polju ali gori in malo govoril z ljudmi, ki so ga prijazno ogovarjali. Zmajevali so z glavami, ko so ga opazovali od strani ali gledali za njim. In čuden se jim je zdel, jako čuden.

«Moški je že postal. Kdo bi si bil mislil, da se bode tako prevzel?» godrnjali so nekateri zbadljivo.

«Eh, saj ni res», zagovarjali so ga drugi. «Glejte ga, kakšen je, kako je bled in prepaden! Sušičav je.»

«Ej, saj menda res. Veste, doma je le doma. Tu je človek povsodi lahko na zraku in vetru, kamor gré. Toda v mestu? Povsodi samo zidovje, nesnaga in smrad, uh! — saj je le čudno, da more v mestu še kdo živeti.»

«Težko se bode obdržal.»

In nekateri so mu prerokovali že smrt.

«Škoda je mladeniča, škoda; tako še mlad, tako dober in priden! Oh, vsi smo od danes do jutri!»

In dobri ljudje so žalovali, ker ne bodo imeli novomašnika, po katerem so hrepeneli že toliko časa.

«Eh, morda pa še ozdravi!» rečeta dve sosedi. «Pelin je dober, tavžentrože in srčna moč», pravila je ranarica.

Angeljske nedelje dopoldne pa prineseta pelina in drugih zdravilnih rož polno naročje k Poličarici takrat, ko je bila sama doma.

«Kaj pa vedve prinašata? Kje sta vse to nabrali?» vpraša Poličarica čudeč se.

Sosedi se spogledata in se priganjata z očmi na odgovor. Bili sta nekoliko v zadregi.

«Veš, Poličarica, ne smeš biti huda», prične starejša. «Ne misliva nič hudega. Vaš Janezek je videti tako bolan. Bog ne daj, da bi nama kaj zamerila zaradi tega!»

«I, zakaj bi vama zamerila? Še vesela sem, da se toliko brigata.»

«Pelin je dober za vsako bolezen, tavžentrože in srčno moč čislajo povsodi. Kuhaj mu in pije naj zjutraj na tešče ali kadar bode žejen! In ozdravel bode ter bode zopet tako lepo rdeč, kakor je bil. Sušica je prav potuhnjena bolezen in ne ozdravi se, ako se dobro ukorenini.»

«Kaj mislita, da je sušičav?»

«Bled je prav in nerad govori. Kdo vé, kaj se ga je lotilo? Menda še ni nič hudega, pa bolje je précej zdraviti. — Veš, da bi nam bilo vsem hudo, ko bi sedaj zbolel in umrl, ko se je šolal že tako dolgo.»

Poličarica se prestraši nekoliko, saj ni mislila, da lahko zboli in umrje.

«Povasujta nekoliko, saj se vama ne mudi nikamor!»

«Kaj praviš, Poličarica, kaj mu je? Kdaj ga je napadlo?»

Ona vzdihne in pogleda, kakor bi hotela reči: «Oh, ko bi vedve vedeli, zakaj je tak!»

«Pa meni še ni omenil nič, da bi bil kaj bolan, saj je najbrže zdrav.»

«Zakaj pak je tak?»

Poličarica ni vedela, ali bi povedala, ali ne. Bila je precěj ponosna in je nerada videla, da bi drugi vedeli za njene težave. Toda nekaj ji je dejalo: «Lej, onidve toliko skrbita za tvojega sina, zakaj bi jima ne razložila svojih in njegovih težav?»

«Vesta, Bog vsakemu človeku pošlje skrbi in težave za pokoro. In letos je

dobro udaril nas vse. Da bi bilo le v naše zasluženje! Za-se mi ni nič hudo, verjemita mi! Toda boli me, ker ne morem pomagati Janezku, kakor bi rada. Videli sta, kakšen je. Bog se nas usmili! Toliko smo že dali zanj, toliko se je že trudil in učil, toda čemu? Ali mu bode morebiti kaj koristilo, ker postane to, kar smo mi?»

Preneha in si obriše solzo, ki ji je prišla v oči.

«Saj bode gospod! Kaj obupuješ?»

Mati zmaje z glavo.

«Vsi smo mislili in vsi bi bili radi videli, toda ni božja volja. Janezek ne pojde več v šolo.»

«Jej! Kaj praviš? Zato je tako bled in prepaden! Saj je pa tudi lahko. Gospod bi bil rad, pa ga ne dasta več v šolo. Zakaj pa ne pojde?»

«Še nikomur nisem pravila, kar vama povem; samo prosim vaji, molčita, da se ne zvé précej povsodi! Ne moremo ga dati. Opešali smo. Denar je vzela bolezen, pridelek slaba letina in prodati se ne more nič. Glejta, to je in nič drugega.»

«Tega pa nihče ne misli. Eh, saj pa še menda niste tako na koncu? Malo bi mu že še pomagali.»

«Radi bi mu, toda on je dejal, da mu ne moremo, in tako bode najbrže. Oh, to je hudo, ko bi vedve vedeli! Pa ne povejta nikomur, saj bodo ljudje zvedeli tako prezgodaj.»

Ali je že obdržala ženska kako skrivnost za-se, vprašam cenjene čitatelje.

Predno je zazvonilo v taborski cerkvi poldne, vedela je vsa taborska vas, da ne pojde Poličarjev Janezek v šolo. In ta nevesela novica je naredila veliko hrupa in govorjenja, vpraševalo se je vse vprek:

«Zakaj ne pojde?»

«Ne morejo ga več dati», odgovarjali so nekateri, toda tega ni verjel skoro nihče.

Popoldne so se zbirali možje pod lipo, kjer vasujejo, kar pomnijo, vsake poletne nedelje in bodo še, dokler bode rastla lipa.

«Ali je res, da ne pojde Poličarjev več v šolo?» vpraševali so se drug drugega.

«Ona mi je povedala nekaj. Kaj vem, kaj je, in tudi ne vem, kje je zvedela!» dejali so nekateri.

«Bode pa Poličar sam povedal, ker ravno prihaja», reče mlad mož.

Vsi umolknejo in se ozró nanj. Vsak bi mu bil rad bral z obraza, kaj misli.

«Kako je to, da tako molčite?» vpraša pristopivši Poličar.

«Bodeš pa ti kaj povedal», zavrne ga stari Kozlár.

«Če kaj vem.»

«Ali res ne daš več Janezka v šolo?» vpraša boter Trdoglav in iztrka pepel iz pipe.

«Vsi upró oči v Poličarja, pričakujoči pojasnila. Ta pa povese oči in obledi v rjavi obraz. Bil je v zadregi, ker ga je iznenadilo nepričakovano vprašanje.

«Ne, nič več ne», odvrne po kratkem premisleku.

«Ne?» začudijo se možje. «Zakaj ne? Kdaj si se premislil? Kdo te je pregovoril?»

Poličar pogleda može, in nekaterim se je zdelo, da mu igrajo solze v očeh.

«Bog mi je priča, da bi ga dal še prav rad, toda — saj veste, kako je, — ne morem ga dati, ker — — ker nimam, kakor veste.»

Žalostno je zvenel odgovor, in potrtoost mu je odsevala z obličja. In taki občutki so silili na dan, katerim bi se bili morda posmehovali, zato se obrne in urno odide.

«Mislite, da mu je res tako hudo, kakor pravi?» prične čez nekaj časa Kozlár.

«Ni mu posebno dobro letos ne, kaj bi tisto! Lejte, bolezen je obiskala vse, delati ni imel kdo in raste slabo», méni boter Trdoglav.

«In sin je veljal tudi že nekaj, predno je postal tako učen, kakor je», oglasi se oče Krivec.

«Tako je, dosti ga je že veljal», povzame zopet boter Trdoglav. «In vsi smo bili veseli, da se šola njegov Janezek, češ, bode že, bode že počasi, pa bodedo imeli svojega gospoda. Ona me izprašuje vedno, čez koliko let bode maševal, in jaz sem že oznanil povsodi, koder sem hodil, da bodedo imeli svojega gospoda. Na! — sedaj pa tako pride, da je še človeka sram. Dejali mi bodo, da lažem.»

«Norčevali se bodo iz nas Dobrépoljci in Ribničanje», pravi Strmogoj. «Dejali nam bodo: 'Toliko je vas, pa še jednega gospoda ne premorete. Sram vas bodi'.»

«Saj bode menda res tako, kakor praviš», pritrldijo nekateri in se zamislijo.

«Tako ne smé biti! V šolo mora iti, ker je bil tam že tako dolgo!» nadaljuje Trdoglav. «Nekaj se mora storiti zanj.»

«Kaj pa? Kaj?»

«Lejte, pomagajmo mu!»

«Ali kako?»

Nihče ne vé pravega odgovora; vsi zró molcé pred-se in spuščajo dim hitreje iz lončenih pip. In vsak je premišljeval, kako bi se najlože pomagalo Poličarjevemu dijaku v šolo. Vaščan Janez Zlovolja povzdigne prvi glavo in zadovoljno veselje mu zaigra na širokem obrazu. Cmokaje zamaja rejeni jezik in izpregovori počasi:

«Jaz pa vem, jaz pa že vem, kaj se lahko naredi.»

«Ti veš? Kaj veš ti?» začudijo se možje, ker se je ravno Janez Zlovolja domislil prvi dobrega sveta, ko so vendar vsi vedeli, da Janez Zlovolja ne izgovori vsak dan pametne misli.

«Da, jaz vem, jaz sem uganil», poudari ponosno Janez Zlovolja.

Nekateri se zaničljivo zasmejejo.

«Veste kaj, naredimo darovanje!»

Ta misel je bila tako nova in nenavadna, da izprva vsi osupnejo, toda nato se zakrohotojajo.

«Zakaj se hahljate, saj ni nič tako smešnega in nespametnega?»

«Pač! Kaj je Poličar pogorel ali kali? Ali je morda v božjo čast, da bi napravljali darovanje?» ugovarjali so nekateri.

«Vi nič ne pomislite!» zavrne jih Janez Zlovolja navdušeno. «Jaz pa vam pravim, če to ni storjeno v božjo čast, potem tudi ne vem, kaj se godi v božjo čast. Jaz mislim, maša se vendar opravi Bogu v čast!»

«Ej, je res, kar praviš, pa da bi za to darovanje napravili, eh, beži, beži!»

«Zakaj ne? vprašam vas. Ali ne napovedó naš gospod vselej darovanja, kadar dadó kake svetnike prebarvat, cerkev prebelit ali kaj drugega, pa pravijo: Pridite in darujte v božjo čast! Kaj ni tako? Ali ni to v božjo čast, če pomagamo spraviti Poličarjevega Janezka pred oltar, kjer bode dajal Bogu čast?»

«Res je! Vidite? Dobro!» pritrjevali so nekateri, tako, da niso upali nasprotniki ugovarjati.

Boter Trdoglav povzame besedo:

«Zlovolja pravi prav. — Najlože se pomaga Poličarju tako. Vsak bode vrgel rad nekoliko na krožnik. — Jaz vam samo to pravim, pojdimo dva ali trije h gospodu, da naznanijo v nedeljo med mašo darovanje.»

«Najbolje bode tako», pritrđi Krivec. «Pa morate précej iti h gospodu. Zlovolja, ti pojdi, ki si si izmislil to, pa ti Trdoglav in ti Stržan, ki si ključar in z gospodom najbolj znan!»

«Pa gremo, ako je vam vsem všeč», udá se Trdoglav, pogleda izvoljena tovariša in potem druge.

«I, kajpak, le pojdite! — Bodemo videli vsaj, kaj bode», podadó se vsi.

«Pa pojdimo, no, da nas ne bode težila vest», dé Zlovolja in se ozre po tovariših zadovoljen, da je obveljala njegova.

Gospod Matija se je tolkel od smeha po kolenih, ko mu povedó Taborci svojo misel, tako, da so bili ti v zadregi, ker niso slutili, kaj bi bilo tako od sile smešnega. Ker se pa gospod le ne more smeha zdržati, vpraša Trdoglav nekoliko nevoljen:

«Gospod, kdaj bode darovanje? V nedeljo zjutraj ali popoldne?»

To vprašanje in njihova preprostost vzbudi v gospodu še večje veselje.

«Oh, nobenkrate, prav nobenkrate, ljubi moji!» odvrne čez nekaj časa gospod Matija. «Kdo se je pa vendar spomnil tega, kdo vas je poslal?»

«Zlovolja je dejal, da bi bilo dobro napraviti darovanje», namigne Trdoglav skoraj nekoliko osramočen.

«Ej, veste, to pa ne more biti, to pa ne more biti; darovanja za to ne morem oznanjevati.»

«Zakaj ne, gospod župnik? Saj tudi drugikrate oznanite darovanje, kadar česa potrebujete», zagovarja se Zlovolja.

«Pač, za cerkev ali pa za pogorelce, toda drugače nikdar ne.»

Nobeden ni vedel kaj pametnega odgovoriti in le spogledovali so se, pa sram jih je bilo. Trdoglav in Stržan sta se na tistem jezila na Zlovoljo, ker jih je tako speljal.

«Veste kaj, možje? Ker bi radi pomagali revnemu dijaku v šolo, darujte njegovemu očetu, kolikor kdo more. Darovanja pa res ne smem oznaniti.»

«No, bode pač tako prav, kakor vi pravite, gospod župnik: seveda nam ne smete zameriti, ker smo bili tako ne-spametni in smo vas nadlegovali», opravičuje se Stržan.

«O, nič, nič! Še prav vesel sem, ker vidim, kako ste dobrega srca. Le pomagajte mu, in Bog vam bode povrnil! Recite dijaku, naj se oglasi tudi pri meni!»

In odšli so brž domov, ona dva nevoljna na Zlovoljo, ker ju je tako napravil, ta je pa zmajeval z glavo, češ: «Ej, darovanje bi bili vse jedno oznanili lahko, saj bi ne bilo greha.»

Gospod župnik se je smejal še dolgo in še dandanes se nasmeje, kadar se spómni tega dogodka.

«Kdaj bode darovanje?» vprašajo čakajoči Taborci.

«Nobedenkrat!» pové Stržan tako jezno, da vsi osupnejo.

Trdoglav pa pové, kako so opravili pri gospodu.

«Kaj bode pa sedaj?» vpraša Strmogoj.

«Kako? Pomagajmo mu, pustiti ga ne smemo brez pomoči», méni Kozlár.

«Dá naj mu vsak nekaj!»

«Vsak nekaj!» pritrde vsi glasovi.

«Oj, jaz ga bodem pa peljal v Ljubljano in nečem nič za vožnjo, ako tudi se mi vranec zbosí ali pa zamudim dva dni! Naj je, kamor hoče, zato me ne bode konec. Peljal ga bodem za-tonj, kakor vam pravim», vpije Klančarjev Tonček.

Možje so se držali nedeljskega zmenka pod lipo. Nobeden se ni bahal, koliko se je namenil mu darovati. Prihajali so med tednom skrivaj k Poličarju. Poličarja je bilo v začetku nekoliko sram

in zato se je branil, toda sosedje so dejali:

«Ej, beži, beži! Saj vidimo, da ne moreš sam dati sina letos v šolo. Kaj te bode sram zaradi tega, saj vemo, kako je, kadar je bolezen v hiši.»

In dajali so mu, kolikor je kateri mogel. Veliko niso dajali, ker niso imeli, ker je bila letina slaba. Ko so pa zvedeli tudi po drugih vaséh, da je Poličarjevemu dijaku sila, prinašali so tudi oni, ker je vsak hotel biti deležen nekoliko pri dobrem delu. Tako se je bilo nabralo nekaj, kar je bilo za prvo silo. Iskreno sta se zahvaljevala on in ona dobrim ljudem, toda ti niso hoteli hvale, češ:

«E, kaj to! Saj človek še ptujcu rad pomaga, pa bi domačinu ne? Bode pa Janezek molil kdaj za nas.»

Odleglo je Poličarju in njej, ker največja skrb je bila v kraju. In Janezek, ki je bil tako poparjen, dihal je sedaj veseleje in se je kar poživil, da so izginila čemernost in bledost in vsa druga znamenja bolezní.

Sosedi sta pa dejali:

«Ej, vidite, kdor se précej zdravi, pa ozdravi! Ej, pelin, tavžentrože in srčna moč — boljših zdravil pa ni!»

Nekaj dnij pred odhodom pride Klančarjev Tonček k Poličarju in naroči:

«Janezek, kadar bodeš hotel iti v Ljubljano, kar povej, pa bodem zapregel. Pot je precèj dolga, in prazen vem da nisi; zakaj bi se mučil, dokler imam še jaz svojo žival. Kadar bodeš kje za gospoda, vrnil mi bodeš pa pijače, če se ti kdaj oglasim.»

In prišel je bil Tonček sicer ne s praznim vozom, ker je bil že naložil nekaj košev jajec, in je odpeljal Janezka v mesto — nalašč, kakor je zatrjeval, ker je jajca le tako mimo vrgel na voz.

Vsa župnija je bila vesela, ker se je odpeljal Poličarjev dijak v šolo, saj so bili prepričani, da bode pel novo mašo, več si pa niso želeli. Najbolj so bili pa veseli pri Poličarju. Ona je jokala od veselja, oče se je bil celó pomladil nekoliko. Micika, najstarejša sestra dijakova, je pa dejala:

«Kmalu bom kuharica.»

(Konec.)

Jesenska.

Jesensko vreme,
Lastovk beg,
Po gorah sleme
Krije prvi sneg.

Kar dá, nam vzame
Bežni čas,
Spomine same
Zvesto pušča v nas.

Cvetóv pogreša,
Petja tic,
Glavó poveša
Človek tožnih lic.

A dan napoči,
Od srcá
Spomin se loči —
Mi pa od svetá.

A. Medved.

Poslednji cvet.

Po brdih se naslanja megla,
Na zemlji véne cvet zatrt.
Ne trgaj, deklica, cvetice,
Ki sama še krasi ti vrt!

Le kratek ji je čas odsojen,
Da vonja v tihi, temni svet,
Spominja mrtvega nas cvetja,
Ki skoro se ne dvigne spet.

Ne trgaj, deklica, cvetice,
Jesen je tu in slana ž njó.
Vesela danes še precvita,
Mordà že jutri več ne bo.

A. Medved.

Očetu ob smrti.

Oče moj, ostani boder!
Kaj bi pač nezumno tožil,
Kadar na mrtvaški oder
Truplo bodeš mi položil.

V prsi mi srcé je živo
Vsadil Bog, nikdár rojeni,
Tebi, drugom neumljivo,
Neumljivo tudi méni.

Na gomili rajši môli,
Da živim v nebesih večén.
Vedi le, da tù nikoli
Ne bi mogel biti srečen.

On ga vzêmi, ki ustvaril
Angeljev je svétle trume,
Ki srcé mi je podaril,
Ki jedini je razume.

A. Medved.

Kranj.

(Črtice. — Sestavil dr. I. Mauring.)

(Dalje.)

Župna cerkev v Kranju. (Fotografoval Gust. Pirc.)

Mesec vinotok leta 1892. ostane kranjskim meščanom trajno v spominu. Rožnivenško nedeljo istega leta se je posvetila na novo prenovljena cerkev svetega rožnega venca v mestu. Dné 9. vinotoka lanskega leta pa je obhajal Kranj 400 letnico župne mestne cerkve. Istega dné jo je — vso prenovljeno — zopet posvetil prevzv. gosp. knezoškof ljubljanski in v njej delil zakrament sv. birme.

Ob onem času, ko je divji Turčin pustošil, moril in ropal po naši deželi, zidala se je krasna stavba, mestna župna cerkev v Kranju, ki je bila dovršena leta 1491. Že tedaj je bila najlepša cerkvena stavba na Kranjskem; lahko trdim, da je tudi sedaj čez štiristo let, ko je v pravem gotskem slogu prenovljena, zopet najlepša hiša božja v škofiji.

Leta 1668. dné 10. velikega srpana je ogenj vpepelil nad polovico mesta; tudi župna cerkev je mnogo trpela. Sredi osemnajstega stoletja so nevesče roke zrušile šilasta gotska okna v presbiteriju. Ko je leta 1811. požar razdejal več hiš v mestu, porušila se je tudi streha pri župni cerkvi in napravila mnogo škode. Potreba je bilo mnogo popravil in žrtev.

Sedaj, čez štiristo let svojega obstanka, dviga se zopet v svojem veličastvu kranjska župna cerkev zunaj in znotraj vsa prerrojena. Hvala zato gré prečastitemu gospodu Ant. Mežnarcu, dekanu kranjskemu.

Cerkev je posvečena sv. Kancijanu in somučenikom. Na zapadni strani ima pročelje s tremi vhodi. V sredi je zidan stolp s peterimi stropi, obrobjenimi s frizi in lisenami. Njegov vrh je

osmooglat nastavek, na katerem je piramidalna, z bakrom krita streha.

Zidali so stolp iz rezanega lahkega kamena, katerega so dobivali ob savskih,

Notranjščina župne cerkve v Kranju. (Fotografoval dr. Fr. I.)

posebno pa ob kokerskih bregovih. Nad srednjim, glavnim portalom z zavih-

njenim lokom z mnogimi fijalami je — prav umetniško delo — podoba Kristusa

in apostolov na Oljski gori v kamenem basreliefu.

Cerkev ima tri jednako visoke ladije in je 37 metrov dolga, 18 metrov široka in 16 metrov visoka. Delé jo štirje osmoogelni slopovi, na vsaki strani po dva.

Slopovi imajo kapitéle s pozlačenimi listi in spakami. Svodi v ladiji so zvezdasti, v osmoogelnem presbiteriju pa križasti. Okna so iz barvanega stekla. V presbiteriju evangeljske strani nam kaže okno sliko Kristusa, dobrega pastirja, na epistelski strani Kristusa, odrešenika sveta. Lepe so slike domačega umetnika M. Bradaške v presbiteriju, ladiji in na koru. V presbiteriju na evangeljski strani pod obokom vidimo Kristusov vnebohod in pa prihod sv. Duha; na episteljski strani Gospodovo rojstvo in njegovo vstajenje. Pravo mojstersko delo sta sliki: Obsodba Kancijana, Kancija, Kancijanile in Prota in njih obglavljenje.¹⁾

Letošnje leto je dobila mestna župna cerkev nove orglje, delo bratov Zupanov, in nov križev pot v basreliefu.

Drugi dve cerkvi, rožnivenška in pungrška, tudi v gotskem slogu sezidani in sedaj prenovljeni, sta znameniti radi lôp pred glavnim vhodom. Presbiterij rožnivenške cerkve je ozaljšan s slikami, ki kažejo skrivnosti rožnega venca.

Nekdaj je imela mestna župa razven sedanjih še več drugih podružnih cerkvâ. Ljubljanski škof Tomaž Hren poroča leta 1616. dné 25. velikega srpana papežu Pavlu V. to-le: «Vikarijat svetih mučencev Kancija, Kancijana, Kancijanile in Prota v mestu kranjskem z vikarijem, tremi duhovniki in 3500 dušami, ima tudi starešinstvu podložno siromanico, ki pa nima mnogo prihodkov, ker so se poizgubili ob času luteranstva. Po-

¹⁾ Sliki priobči ob priliki naš list, in tedaj izrečemo tudi svojo misel natančneje. Uredn.

družnice kranjskega vikarijata so te-le: Sv. Peter v Preddvoru z 200, sv. Jakop v Podbrezjah s 150 in sv. Križ pri Tržiču z ravno toliko dušami. Patron mestni cerkvi je škof ljubljanski.»

V Kranju je bila tudi zgodaj ustanovljena bratovščina sv. Rešnjega Telesa. Že leta 1445. sv. Erazma dan sta ustanovila Žiga Lamberg, župnik šmartinski, in Janez Gall, župnik dobski, kapelanijo pri tej bratovščini. Potrdil jo je istega leta dné 21. kimovca oglejski patrijarh Lavrencij in imenoval Mihaela višnjegorskega za prvega kapelana.

Za mestno župno cerkvijo na vshodu se dvigata dve ponosni stavbi, župnišče in škofova palača. Prvo je zidal župnik kranjski Jan. Jakop Šiling, učen mož. Bil je doktor bogoslovja, protonotarij apostolski, ud akademije ljubljanske «operosorum». Umrl je kot korar in generalni vikarij v Ljubljani leta 1764. v pozni starosti. Drugo, pravi kras mestu, zgradil je bivši knezoškof ljubljanski dr. Jernej Vidmar.

Na glavnem trgu tik mestne hiše stoji dvonadstropna v velikih merah zgrajena stavba, sedaj last gospice Marije Ogrinčeve. Ustno poročilo trdi, da so v tej hiši bivali mejni grofi, ko so stolovali v Kranju. Sedanja zgradba je precèj mlajša od navedene dôbe. Vežna vrata z zavihnjenim lokom, nizki vežni obok in nekateri drugi deli nam svedočijo, da je bila hiša zidana, ko je propadal gotski slog. Znamenita je ta hiša, ker nam hrani v prvem nadstropju vrlo lepe ostanke hišne oprave renesanške dôbe iz leta 1638.¹⁾ Leta 1811. je drugo nadstropje tudi te hiše uničil ogenj, ostalo je le prvo nadstropje nepokvarjeno, kjer

¹⁾ Primeri: Letno izvestje c. kr. strokovne šole za lesno industrijo v Ljubljani l. 1892/3. in «Izvestje muzejskega društva za Kranjsko». Urejuje Anton Koblar, l. III., seš. 4.

se nahaja bogat lesen strop in dvoje lepih vrat. Vrata so iz orehovega lesa. Jedna se sosebnost na stranskih lizenah odlikujejo z lepimi žilami. Mojstrovega imena ni. Na vratih je vdolžna letnica 1638. Bogat lesen strop in dvoje zanimljivih vrat je sijajen dokaz, da je tudi naša domovina na umetno-obrtniškem polju nekdanje častno in uspešno tekmovala s sosednimi deželami.

Okolica kranjska ima lepa sprehajališča. V mestu samem sta dva drevo-reda. Proti severu tik nad Savo te vodi umetno zasajen park do vasi Strževega. Krasen razgled se ti odpira na Šmarjetnogoro, na goro sv. Jošta in na kvišku kipeče velikane do sivega Triglava.

Pod teboj pa buči in bobni Sava, valeč se čez mogočni jez, ki lovi vodo veletržcu V. Majdiču za njegov umetelni mlin «na valarje».

Ob vshodni strani ceste, ki vodi v Tržič in na Železno Kapljo, je drugo šetališče nalik ljubljanski Zvezdi. L. 1888., ko so vsi narodi avstrijski praznovali štiridesetletnico vladanja Franca Jožefa, bil je drevored dovršen in v ta namen imenovan «Franc-Jožefov drevored».

Da se je zasadilo to za mesto toliko važno šetališče, ima prav mnogo zaslug kranjski rojak medic. dr. Šavnik. Za ohra-

njenje nasadov skrbi sedaj olupševalni odsek mesta kranjskega.

Marsikaterega za slovensko domovino zaslužnega moža je rodil starodavni Kranj. Le nekatere naj navedem. Leta 1695. se je rodil Lovro Pogačnik, jezuit in sloveč govornik v stolni cerkvi ljubljanski. Umril je kot pisatelj v Zagrebu. Sloveči zdravnik Florijan Sentimer je bil Kranjec. Šolal se je v Ljubljani, v Beču, Heidelbergu in Parizu. Leta 1812. je spremil veliko francosko vojsko na Rusko. Slovenski jezik mu je tu dobro služil. Za časa kolere leta 1830. je spisal učeno knjigo o tej bolezni. Slovenskega pisatelja Simona Klančnika (roj. 10. listopada 1810., umrl 3. prosinca leta 1844.), po vsem Slovenskem znanega zdravnika Tomo Pirca smé s ponosom Kranj prištevati med svoje. Kdo ne vé, da je tudi rajnemu očetu slovenskega naroda, dr. Janezu Bleiweisu vitezu Trsteniškemu, tekla zibelka v Kranju? Škof ljubljanski dr. Jernej Vidmar in novoimenovani, a radi rane smrti še ne posvečeni škof dr. Janez Gogala, svetlopišec Ivan Pucher in mnogi drugi znameniti možje so bili rojaki kranjski.

(Konec.)

Iz Novega Mesta v Bosno.

(Piše dr. Jos. Marinko.)

(Dalje.)

Poglejmo nekoliko v minulost mesta Travnika.

Ni stara njegova zgodovina: Travnik je baje nastal stoprv za turškega gospodstva, ker l. 1503. se prvič javlja, dasi je utrjeni travniški grad mnogo

stareji. Ime je mesto dobilo brez dvoma po kraju, po travnikih ob Lašvi. Sedanji Travnik je nekako središče nekdanje župe «Lašvanske». Pod turško vlado je pa postal kmalu središče Bosni, kakor ji je tudi po legi nekako v sredini: —

znani so paše «iz Travnika». Sarajevski mohamedani namreč so bili jako slobodoljubni, radi tega tudi precèj sami svoji; travniške paše so poslušali le, kadar jim je bilo ljubo, sicer so pa tudi tem mogočnim gospodom pokazali vrata, kadar jim niso bili po volji. Radi tega se paše niso drznili naseliti se v Sarajevu. Šele Omar paša je nekako v sredi našega veka sklenil, da mora biti drugače: hotel je stanovati v Sarajevu.

Omar je bil prej avstrijski častnik. Nekaj se je baje pregrešil, bežal, poturčil se ter — poturica — bil hujši nego Turčin. Vsako sredstvo mu je bilo dobro za namen; rabil je jezik — obljube, pretenje; a prvo in poglavitno sredstvo mu je bil meč. Povabil je n. pr. k sebi najbolj zagrizene nasprotnike z obljubami; govoril je lepo, a naposled velel vzeti jim glavo. Ti mu niso bili več nasprotni —, in stoloval je v Sarajevu. Travniku je to jako škodilo; zato pravi travniški Turek ne govori rad o Omarpaši. Krutost tega poturice narišem dovolj, ako povem, da je v jednom dnevu dal pobiti 500 svojih nasprotnikov.

Avstrijci so došli v mesto dné 11. vel. srpana leta 1878. Bili so Kranjci, Primorci in ogerski polk Sachsen-Meiningen. Zmaga pri Jajcu je mohamedane tako preplašila, da niti jedna puška ni počila, ko so prišli naši «fantje»: Travnik se je podal prostovoljno. Omenjam še, da so sami Kranjci ostali v mestu do dné 30. kimovca, drugi vojaki so šli naprej proti Sarajevu. Ta dan pa so jo mahnili naši Kranjci proti Livnu, kjer so poslednjič gledali turški dim in slišali turške puške.

Pod avstrijsko vlado napreduje mesto. Tu je mnogo avstrijskih uradnikov, dva dobra hôtela, gradí se tvornica za tobak in železnica, ki se bode zvezala s progo Brod-Sarajevo na postaji Janjiči blizu Zenice. Ko ta dojde, bode marsikaj drugače: nove moči pridejo, domačini se bodo morali umikati, ako se ne poprimajo novih razmer. Da bi bilo le v prid katoliški cerkvi in v hasen slovanstvu!

Kakor zatrjujejo vsi, opaža se velik razloček med sedanjimi in nekdanjimi razmerami. Mohamedani propadajo, dasi

jim nihče ne krati nikake pravice, marveč jih zakon varuje vselej in povsodi kakor punčico v očesu. Posebno se selijo iz vasij v večje kraje; a tudi to jim ne bode pomagalo, ker jih vera zadržuje, da se ne morejo kosati s kristijani. Nasprotno pa so si ti opomogli, dasi plačujejo desetino in tretjino; nekateri so si že nakupili nekoliko zemlje v last. Bolje se jim godi vsekako nego pod Turčinom; sedaj vsaj vé vsakdo, kaj je njegovo, prej ni vedel nikdar. Kupil je opanke, fes, turban na trgu; Turčin je videl. Vedé, kodi ide kristijan, hitel je pred njim, počakal ga s samokresom in bodalom ter ukazal: «Vsedi se!» Raja ni smel nositi orožja; Turčin mu je izzul opanke, vzal vse, kar je nakupil, ter ga poslal golega domov. Take reči so mi pripovedovali nekateri frančiškani, ki so bili sami priče. Še živé Turki v Travniku in drugodi, o katerih govore kristijani: «Ta mi je vzal to, ta ono; ta-le me je oplenil.» Umril je pred kratkim Turčin v Travniku, ki je ubil blizu mesta starega očeta in bližnjega sorodovince svečenika, še živečega župnika. Pravil mi je drug Bošnjak, gvardijan, da so mu Turki brez vzroka umorili deda ter ga vrgli v vodo.

Resnične pravice bi bil pod turško vlado iskal opoldan z lučjo zastoj. Kdor je plačal, temu se je priznala pravica, kdor ni plačal, temu se je utajilo vse. Tako je že od nekdanj na Turškem. Naš rojak, pokojni škof Baraga, pripoveduje nam iz lastne izkušnje ta-le dogodek: Hotel je obiskati Egipet in Palestino; dobil je v ta namen potni list v Carigradu. Dospevši v Aleksandrijo, dá list turškemu uradniku, ki ga vzame ter gré v drugo sobo. Čez nekoliko časa se vrne ter vpraša Barago drzno, kaj hoče? Škof prosi, zahteva ostro potni list, a Turek odgovarja na vse: «Nisem ga nikdar videl». Brez dvoma je hotel Evropca ožeti za nekaj zlatov, a ker mu jih ni dal, bilo je brezuspešno vse prizadevanje: moral je nazaj v Carigrad po drug potni list. Da se je pokojni Baraga zaradi tega v Carigradu bridko pritožil, mislimo si lahko; a dosegel ni pa nič drugega, kakor da so mu dali nov potni list, a zapisali mu na čelo: «Ta list se ne smé dati

nikdar iz rok; turški uradnik naj ga samo čita!» To je pomagalo.

Istina je, da tudi sedaj v Bosni niso vsi zadovoljni, saj popolna na zemlji ni nobena reč; istina je, da se tretjina in desetina ostro iztirjuje; naj bi tudi ne bilo sedaj kristijanom gmotno dosti bolje od poprej, kaj pa velja sloboda, katero jim je prinesla naša država, varnost življenja, imetja, devištva! Polagoma se priučé pridneje delati, bolje obdelovati polje, desetina se jim izpremeni v davek, in srečni bodo. Bosna ima neizmerne zaklade v zemlji in nad zemljo, da bi jih le znali porabiti Bošnjaki!

Pa še nekaj!

Tudi pod turško vlado ni bilo brez zločinov. Pa kakšna je bila turška sodba? Mnogo zlobnežev so obsodili modri «kadiji», da se odvedó v Vidin in zapró onih ni prišel niti jeden v kaznilnico. Kako to? — Turški vojaki so jih tjekaj spremljali: pa kdo bi hodil tako daleč zaradi «bedastega» roparja ali morilca! Kdor je plačal, tega so izpustili, in v par dneh je bil zopet doma; kdor ni plačal, tega so ubili —, in ta jih tudi ni tožil. Kaj se je zgodilo z obsojenci, ni vprašal nikdar nihče; neubiti so zopet lahko delali pred očmi svojih kadijev, kar jim je bilo drago.

Tako stiskanje je storilo Bošnjaka «prefriganega» (tako pravijo Bošnjaci za «premetenega»). Ohranil je svojino le, ako je Turčina prevaril; ako pa ni znal, moral je platiti dvakrat, trikrat, še večkrat.

Bošnjak, pravim, je navihan, a tudi pošten; tatvina je redka reč pri kristijanu kakor pri mohamedanu; v Bosni so vasi, kjer se nič ne zaklepa. Bošnjak kristijan je pa tudi varčen, česar ga je Turek naučil. Dobro pazi na male reči; celó imovit človek ti stori prav rad uslugo za mal novčič; darila se nikoli ne brani, pa ga tudi ni sram prositi te darú, kakoršnega koli, če tudi je imovit. «Kar se dobi, dobro je», táko mu je geslo. Trezni so v pijači, zmerni, preprosti v jedi brez razločka vere. Kot izjemo sem pač čul, da nekateri moha-

medani jako ljubijo «sljivovico» zlasti pred obedom.

Poglejmo še nekatere stavbe v Travniku.

Kolegij so zidali jezuiti brž po zasedanju; poklical jih je nadškof Stadler. Nekako poldrugo leto so stanovali v neki turški hiši. Načrt so naredili sami, izvajal pa ga jim je štajerski Slovenec, graditelj g. Holz, tudi težaki so bili štajerski Slovenci. Delo se je vršilo v treh odstavkih, a vendar je sedaj vse lepa celota.

Četverokotno poslopje stoji na zahodu od mesta Travnika, ob vznožju zelene Vilenice. V sredini je cerkev z lepim pročeljem, obrnjena proti mestu; sega daleč v dvorišče ter je nekako deli v dva jednaka prostora; precěj velika je in posvečena sv. Alojziju. Zidava je zvršena v romanskem slogu, ki pa ni popolnoma čist; sicer pa je cerkev, kakor sploh redovniške cerkve, jako snažna in ugledna. Strop in stene so barvane in slikane. Na oboku se odlikujejo podobe različnih svetnikov iz Jezusove družbe. Orglje je poslala Češka, tri ubrane zvonove Dunajsko Novo mesto. Potratnega sploh nič ne nahajaš v tem hramu božjem, pač pa je vse primerno svojemu namenu.

S samostanom je združeno deško semenišče in bogoslovnica. Semenišče ima vsako leto nad sto gojencev-gimnazijcev od 1. do 8. razreda. Bogoslovje je pričelo jeseni tretje leto; v lanskem šolskem letu je bilo v dveh letnikih najmanj bogoslovcev. Sedaj pa se dozidava bogoslovnica v Sarajevu skupno za vso Bosno in Hercegovino.

Kako procvita sēmenišče in sploh jezuitovska zasebna gimnazija, ni treba popisovati, saj je znano, kako izvrstni učitelji in odgojitelji so očetje Jezusove družbe. Vsi, kateri so imeli priliko prepričati se o izvrstnih uspehah, hvalijo zavod. List «Vrhbosna» donaša o tem leto za letom nove dokaze, podaje novo hvalo. Leta 1891. n. pr. je štela gimnazija 232 dijakov, izmed katerih jih je bilo v semenišču 91, a plačujočih samo — osem.

Jezuiti bistrijo um, poleg tega vedno blažijo srce; skrbé pa tudi za telesno

zdravje in razvijanje. Dobro vedó, česa je treba mladini. Turobnih mračnežev ne izrejajo. Da, istinito: ta zavod je plemeniti vrt, «v katerem se vzgajajo žive bilke boljše bodočnosti naše (bosanske)». («Vrhbosna» 1890, str. 11.) «Jezuit ni učitelj-tlačan, ki bi samo uro izpolnil, marveč učitelj z vsem svojim življenjem: uči prav tako, ko moli v cerkvi, kadar se sprehaja, kadar se razgovarja, kakor takrat, ko predava na katedru. Jezusovec porabi vsako priliko, da povzdigne svoj glas za Boga in prosveto naroda, med katerim deluje». («Vrhb.» 1890, str. 12.)

Ne smem tudi pozabiti ozadja te zgradbe proti gori Vilenici. Brž za hišo so igrišča za mladino. Za njimi se svet dviguje; napravljene so različne steze in pota za šetalce proti višini; nasajeno je sadno in gozdno drevje visoko nad hišo. V kratkem boče tu najlepši park, a iz njega mičen razgled po Travniku.

Gospod P., rojak, me je spremil k mestnemu župniku gospodu P., ki je bil pred časom tajnik vrhbosanskega nadškofa v Sarajevu. Gospod je še mlad in jako olikan mož, rojen Hrvat blizu štajerske meje. — Ne bom govoril o njegovi osebi, rečem samo: mož je, kakoršnega si želi katoličan in Slovan. Pridobil si je velikih zaslug pri zidanju cerkve in svojega stanovanja. Cerkev se je zgradila po milih darovih l. 1887.; preprosta je, brez posebnega lepoticja, a snažna in prav prijetna. Nima oboka, dasi so rebra zanj zidana; mesto oboka je mičen strop. Spodobna hiša božja je, zlasti še v Bosni. Žal, da bode v kratkem mnogo premajhna, saj že sedaj ne zadoštuje, ker dohaja k službi božji mnogo seljakov iz okolice, ki je večinoma katoliška.

Obiskala sva z gospodom jezuitom nekega trgovca, vnetega katoličana, kar mi je bilo posebno ljubo. Trгоvec je rojen Bošnjak in res jako zveden mož. Oblečen je civilno, a fes seveda mu diči lepo, s črnimi lasmi pokrito glavo. Postregel nama je brž prav po bosansko s «sljivovico» in smodčicami. Govorili smo v «dućanu» (prodajalnici) dolgo; slednjič pa me je povabil, naj si ogledam tudi njegovo stanovanje. Lahko si mislite, da se nisem ustavljal. Videl sem

pri njem, kakšna je imovitejša bosanska «kuća».

Pred sobo in po sobi so razgrnjeni ćilimi — preproge — domačega dela. Prišedši do ćilima, izzujejo si Bošnjaki črevlje. Okrog ob steni je nekak vzvišen, meter širok oder, ki je tudi pregrnjen s ćilimi. Drugega nimaš v pravi bosanski sobi. Za obed se donese nekaka peden visoka okrogla miza ter se postavi sredi sobe; krog nje se vsedejo lačni domaćini po turški šegi in obed se začne. — Tudi pri našem prijatelju, trgovcu, je bilo vse tako — samo s tem razločkom, da so prišli v sobo po evropskem načinu še stoli in miza, da, celó naslonjač. Dejal je gospodar, da boljši Bošnjaki sedaj že večinoma rabijo tako pohištvo, vendar se pa prigodi kaj rado, da ta ali oni — po stari navadi — nogé potegne pod-se na stol. — Pa res, zapazil sem to na železnici kakor na pošti: — oni Smirnjani kakor tudi Španjol iz Jajca sta imela pri vsaki priliki noge na sedežu pod seboj.

Ko so prišli jezuiti v Travnik, morali so pri obiskih vsigdar sedati na tla, kar je bilo za vse jako mučno, za stareje pa kar smešno — zlasti, ko niso mogli vstati. Turek, Bošnjak sploh, pa sede, vstane, kakor bi z roko zamahnil. Vendar pa se tudi Bošnjak odvadi turškega vedenja; naš trgovec mi je zatrjeval, da mu več ne gre tako lahko, odkar se vseda na naše stole. Razkazal nama je tudi druge sobe: spalnico, sobo za deco i. dr. Povsodi so tla pokrita. Ljudje spé na tleh na ćilimih, dasi je tudi v spalnicah prej omenjeni oder. Pri Bošnjaku trgovcu pa sem videl že tri postelje narejene po naše.

Popoldne istega dneva me je spremil gospod V. v Dolac, ki je skoro pol ure oddaljen od Travnika. Nekdaj je bila v Dolcu župnija travniška, še-le po zasedanju je nastala v mestu lastna «župa».

Dolac je jako prijetna izjema v Bosni: vsa vas je katoliška. Do njega prideš čez strmo, a ne visoko brdo na desnem bregu Lašve; leži v neznatnem dolcu, ki visi proti jugovshodu, gledajoč daleč doli v travniško polje. Kraj ima mnogo hiš, ki so brez izjeme lepe, da bi smele stati brez sramote tudi v kaki gorenjski vasi.

Kakor v Travniku, tako imajo tudi tukaj «milosrdnice» šolo. Naselile so se tu celo prej nego v Travniku, že za turške vlade.

Župnik, velik, krepak mož srednjih let, naju je sprejel dokaj ljubeznivo; mene je celó pohvalil — pač le šaljivo — da govorim dobro hrvaško-bosansko, ter me vprašal, koliko časa sem med Bošnjaki? Ko odgovorim, da le nekaj dni, ni se mi mogel načuditi, dasi sem mu zatrjeval, da smo Slovenci bližnji rojaki Bošnjakom. — Pa istina; sredi Bosne je izreka podobnejša slovenski izreki, nego pri mnogo drugih Hrvatih.

Župnija Dolac ima do 2000 katoličanov, za katere skrbi župnik z duhovnim pomočnikom. Župnijska cerkev je velika in lepa; ima tri ladije; srednjo krije širok in visok obok, katerega pa kazi dvojna debela lesena vez. V novejšem času so prizidali dva visoka, rdeče barvana zvonika; ta dva sta nas pozdravljala, ko smo gledali mesto izpod Vlašića. Bošnjaci so na to cerkev jako ponosni; govorili so vedno — dokler niso videli jezuitovske v Travniku —, da je ni lepše cerkve, nego je dolska; a naš Kranjec bi dejal, da ji manjka še mnogo. Pa ne jemljimo jim veselja: kdor boljšega ne pozna, zadovoljen je z malim.

Verske razmere bosanske niso ugodne. Po zakonu so jednakopravne vse vere; očitno zabavljanje zoper katerokoli vero bi se ostro kaznovalo. To je vladà dobro ukrenila; ali v zasebnem življenju je drugače: katoličan mrzi razkolnika — ‚hriščana‘, ta katoličana, oba pa mrzita še bolj mohamedana. Kaže se to še sedaj, zlasti če se govori o smrti tega ali onega. Kristijan ne reče nikdar, da je nekrščeneec — mohamedan, žid — umrl, marveč rabi besedo, s katero zaznamujemo konec nespametne živali; a ravno tako govori Turek o smrti kristijanovi. Pod sedanjo vlado se vendar obrača na bolje tudi v tej reči. — Isti jezik govoré vsi, vendar hočejo biti različni narodi. Katoličan trdi, da je Hrvat, razkolnik hoče, da je Srb, a mohamedan je mohamedan — Turek. Pri nekaterih izobrazenih mohamedanih je pač v tem že drugače.

Govoril sem o tej žalostni prikazni s katoliškim župnikom, a kaj mi je dejal? «Istina je, govorimo isti jezik», rekel je, «vendar so pravoslavni Srbi, ne Hrvati. Imajo drugačen značaj, drugačno kretanje, drugačne navade; nekako resnoturobni so; tudi izgovarjajo iste ‚rieči‘ drugače, kakor mi Hrvati. Zopet Turčin, mohamedan — izgovarja čestokrat *h*, a Hrvat in Srb ga ne izgovarjata, n. pr. Bihač pravi Turek, a kristijan navadno le Bišće itd.»

Ne bom se prepiral, koliko je v tem istine, naj določijo drugi. Zapisal sem le, kar sem čul iz ust Bošnjakov. Mislim, da so se oni razločki lahko izcimili tekom stoletij iz vere; reci, kar hočeš, istina je in ostane, vera sega najgloblje v človeško življenje, celó v telesno njegovo naravo. V dokaz bi se dali navesti mnogi pojavi iz Amerike, Afrike, a tudi iz Evrope. Zato ima prav oni župnik bosanski, ki mi je dejal: «Ako izgubi naš narod vero katoliško, potem gre vse ‚rakom žvižgat‘».

Opomniti mi je še, da so mohamedani, zlasti mlajši, v šoli izobraženi, mnogo bolji; spoznavajo, da so Slovani. Ž njimi se katoličan sporazumeva dosti lažje, nego z razkolnim bratom «hriščanom»; ti so grozno zagrizeni, a neizrekljivo nevedni. Njihovi duhovni (popi) so Srbi, a drugega nič. Še so taki — jeden baje celó v Sarajevu —, ki ne znajo niti pisati, niti čitati; naučili so se «liturgije» na «iz ust» — na pamet. Tukaj v Travniku jih je nekaj, ki imajo svojo «župo» po več ur daleč v gorovju, pa gredó tjakaj le tri- ali četirikrat v letu, sicer pa živé v Travniku brez dela, saj ovce se pasó same, kakor jim drago. V župo prišedši pokrsté, kar se je rodilo, ako se jim plati; poblagoslové, kar je umrlo, v grobéh; imajo tu ali tam morda kakov govor: to je vse njihovo pastirovanje. Liturgijo, sv. mašo, opravljajo samo ob nedeljah, a v isti župniji le jeden, več nikdar ne. Sv. Rešnjega Telesa navadno ne hranijo; zaradi tega tudi bolnikom večinoma ne dadó sv. popotnice. Pravili so mi o sv. poslednjem olju skoro neverjetne reči, da jih ne morem omeniti. — Primerimo, koliko nasproti trpi, in rad trpi katoliški duhovnik; kako hiti

čez hribe in doline v snegu in blatu, v mrazu in vročini, da nese sv. popotnico za smrt bolnemu prosjaku! Kako se trudi v šoli, na prižnici in drugodi za zveličanje duš! Vendar mnogi tako hvallijo pravoslavje, a zaničujejo katoliško duhovstvo. Ali je to pravično?

Ob raznih prilikah se kaže, da so mohamedani prijaznejši katoličanom, kakor pravoslavnim; ako se kdaj pokrsté, bodo vsi katoličani. Zgodilo se bode, ko dojde ugodnejši čas; zlasti se mlajši svet ne boji več tako krstne vode. Čulo se je in se še čuje: «Ako bode treba — ,krst náse — svinjetinu predáse!» Gotovo jih pa nihče ne bode silil.

Sicer so pa mohamedani jako nezaupni. Vedé, kako so malo izobraženi v primeri z nami, bojé se skoro vsake reči, ki pride od «Evrope»; deloma je kajpada tega kriva tudi njihova slaba

vest. Ta nezaupnost in bojazen je tudi vzrok, da so večkrat pokončevali stare spomenike. Zanimiva priča tega je dogodek, ki mi ga je pripovedoval gospod rojak. — Na travniškem gradu pri džamiji je bil vzdán kamen z napisom. Prišla sta dva ptujca, ogledala kamen in prepisala. Star Turčin je to opazoval od daleč; ko sta odšla ptujca, pride z mogočnim kladivom in začne obdelavati napis tako kruto, da je kmalu izginil. — Turek si misli: Morda bi mi škodilo; če uničim to stvar, ne more mi več škodovati! Prav tako ravnajo Turki mnogokrat tudi s človekom, češ: dokler je živ, lahko ti škoduje; ubij ga, da se ga ne bode treba bati!

Bil sem v Travniku v neki džamiji. Nekateri Turci so se klanjali po navadi. Kolika praznota! Kaka ničnost v teh hramih!

(Konec.)

Na veke svečenik.

(Novomašniku dr. Fr. U.)

Ti si svečenik vekomaj.

(Ps. 109.)

Blagóst s Teboj, prijatelj, brat:
Ko prvič danes s srcem vnetim
Stojiš pred žrtvenikom svétim,
Blagóst s Teboj, prijatelj, brat!
Velíko Ti gospod je stóril,
V ljubezni nad Teboj govóril:
Na veke svečenik!

Oj blagor Tebi tisočkrát!
Po trudov pótu in napórov
Prispél do svétih si šotórov,
Oj blagor Tebi tisočkrát!
V Gospódnji hiši zdaj prebival,
Gospódnjo bodeš slast užival,
Na veke svečenik.

Gospod je Tvoj, in Ti Njegóv,
Njegóv na vekov bódi veke!
Pojíl Te bo iz žíve reke —
Gospod je Tvoj, in Ti Njegov!
Za kélih primi zaželéni
In ž njim Gospoda se oklêni:
Na veke svečenik!

Tvoj sládkí delež je Gospod;
Zató, ker svoje, dom ostavil,
Na ptuje nékoč se odprávil,
Tvoj sládkí délež je Gospod;
Zató, ker pústil svétne upe,
Gospod je délež Tvoje kupe,
Na veke svečenik!

Kaj li povrneš Njemu Ti?
Otel je On Te zémlje prsti,
Izvóljencev prištél Te vrsti —
Kaj li povrneš Njemu Ti?
Za kélih primi zaželéni,
In v dúši hvale spev Ti zvêni,
Na veke svečenik!

V Rimu, k Vsemsvetím 1893.

Mihael Opeka.

Na jutrovem.

(Potopisne in narodopisne črtice.
Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje.)

X. Po znamenitih krajih.

Dasi mi je prijetno in sladko, ko se spominjam dogodkov in potov po Egiptu, vendar se sili vmes nekaka otožnost. Če si bil rad na kakem kraju, navdaja te klavernost, ko se ločiš — blizu tako, kakor se ti-toži po domu. Da, toži se mi po Egiptu in toži po sveti deželi, — zakaj bi to prikrival? — in vleče me tje čez morje, kakor ptice v jesenskem času. A ptice gredó lahko, jaz pa ne morem, ne smem. Tu čakam hude zime, katero bi prenašal mnogo lože — saj sem v mili domačiji, pri dragih svojcih, — ko bi ne bilo pri nas tudi trdih src in v njih ledene zime. Našo milo,

milo domovino obrije tolikrat mrzla sapa notranje zime in pokonča najlepše stvari: vero in ljubezen. O, da bi popotovala tudi po naših krajih ona mila žena, ki je po pobožnem poročilu popotovala po Egiptu in bila prav blizu Kajire! O da bi se tudi pri nas obnovili oni čudeži, ki so se godili vpričo one žene in njenega čudovitega otroka! Kdo ni uganil, da mislim na Marijo in njeno božje dete?

Proti severovshodni strani Kajire je malo selo, ki se imenuje Matarijeh. Tu je nekoliko boljših, po evropsko zidanih hiš, tu je tudi letovišče kajirskih jezuitov z lepim vrtom in lepo lurško kapelo. A ta kraj ni znamenit zaradi teh hiš, marveč zaradi nekega bližnjega drevesa in studenca, ki se imenujeta Marijino drevo in Marijin studenec.

Dandanes ni treba iti peš, niti jež na ta znameniti kraj, marveč se pelješ po železnici do postaje istega imena. Z železnice se vidi vshodna puščava, pa tudi lepa ravna planjava. Vreme mi ni bilo prav ugodno, ko sem hodil todi; severni veter je zagrinjal nebo z meglico in zvečer delal prav občutljiv hlad, da je mojega tovariša kar zeblo. Od Kajire do Matarijeh je deset kilometrov, torej ni pot dolga. Kraj sam pa je vreden, da si ga ogledaš, bodisi zaradi zgodovinske važnosti, bodisi zaradi lepe prirode in bogate rasti, ki se razvija na polju. Zgodovinsko je kraj znamenit, ker je stalo tukaj staro egiptovsko mesto Onu ali On, ki se omenja v svetem pismu, in katero se je pozneje po grško imenovalo Heliopolis, to je solnčno mesto. Mesto je stalo tukaj že 2000 let pred Zveličarjem in imelo velik tempelj solnčnega boga Ra; zato se je zval ta tempelj Pe-Ra, t. j. Raova hiša. Neki spomenik pravi, da je Raov tempelj na novo sezidal kralj Amenemha I., začetnik dvanajste kraljevske rodbine ali di-

nastije. Poznejši kralji so to svetišče jako povečali in olepšali. Tako je imelo mesto za verne Egipčane posebno veljavo kot sveto mesto. Pred templjem sta stali dve dolgi, jednaki vrsti obeliskov ali šilastih stebrov, ki so bili rezani na štiri vogle. Po dva obeliska sta si bila vedno vstric. Kjer je bil tempelj, tam je bila seveda tudi duhovščina: v našem mestu je bila duhovščina jako imenitna in veljavna, ker je imela posebno slovečo in učeno šolo. Pečala se je z raznimi vedami, najbolj pa z računstvom, merstvom in zvezdoslovjem. Le-sem so se hodili učiti tudi modrijani drugih narodov, kakor Grka Pitagora in Platon. Ko je prišel zemljepisec Strabon v Heliopolis ob času Kristusovem, kazali so mu še hišo, kjer je bival Platon. Vse druge učene egipčanske šole so zatemnele, ko se je razširjala slava heliopolske šole.

A tudi to mesto je razpadlo, izginilo: le jeden spomin je ostal, in ta je slavni obelisk heliopolski, ki ga hodijo gledat s celega sveta. Saj je pa tudi res znamenit in častitljiv — 4000 letni starec, ki še dandanes stoji cel in zdrav, kakor vekovit spomenik davne minulosti. Še pred 700 leti je stal njegov vsporednik ali tovariš zraven njega, dandanes pa ni za njim sledú. Mnoge obeliske so razvlekli že v starih časih od tukaj na razne strani, kakor v Aleksandrijo, Rim in drugam.

Bolj me navdaja spoštovanje do obeliska sedaj, kakor takrat, ko sem bil pred njim. Kako bi pa bil tudi zbral vse svoje pametne misli, ko naju je obsipala vsakovrstna mladež in zahtevala bakšiš? No, vsaj obeliskovo zunanost sem si vtisnil dobro v spomin in ga tudi približno zmeril. Zares lep je še vedno, izdelan iz jedne granitne klade; na vseh štirih stranéh so hijeroglifski

napisi, a mrčes nareja v jamicah in okrog njih svoja gnezda, da se ne more povsodi razločiti zarez. Od podstava do vrha meri spomenik nad 20 metrov; precejšen kos pa je v tleh. Tu se vidi prav jasno, kako se v Egiptu tla polagoma vzdigujejo — seveda, ker nanaša nanja Nil blata leto za letom. Hijeroglifov ne znam čitati; oni, ki jih znajo, pravijo, da je na vseh štirih straneh zapisano, kdo je postavil ta obelisk: imenoval se je kralj *Usortesen* s pridevkom *Raher-Ka*, in je bil sin Amenemhe I. Starost 4000 let — je lepa starost. Ako ne podere obeliska kaka zdivjana drhal, stal bode še tisočletja.

Todi po lepem polju mimo ponosnega mesta je šla kmalu potem, ko je bil Egipt izgubil svoje kralje in bil že pod rimsko oblastjo, mala družina: mož in mlada žena z majhnim detetom. Prihajala je družina od daleč, z Judovskega, in iskala todi bivališča za nekaj časa. V Heliopolis, sedež malikovalstva, nista marala iti mož in žena; rajša sta šla naprej proti jugu. A trudnost je na večer premagala mlado ženo, da je želela ostati in počivati pod košatim drevesom. Pripravila je svojemu nebeško-zalemu otročiču posteljico, sama pa se je naslonila drevesu na deblo, ki je prostiralo široke in goste veje na vse strani: to je bilo kakor šotor za ptuja popotnika. Kdo bi popisal ljubeznivost in čisto lepoto mlade matere! Z veseljem je opazoval krepki in skrbni mož dete in mater, blagroval egiptovsko deželo, ki ima tako lepa košata drevesa, z žalostjo pa se spominjal svoje zapuščene, nesrečne domovine, katero tlači grozoviti kralj Herod in v kateri on sam z družino ni bil več varen. Z žalostjo se je pa tudi oziral na bližnje malikovalsko mesto Heliopolis, ki časti solnce, pozabivši Njega, ki je ustvaril vse, tudi solnce. — Ko tako

gleda proti mestu in opazuje velikanski tempelj, zasveti se dete tako nepopisljivo, močno in h krati prijetno in sladko, da je možu srce vstrepetal od radosti. Svetloba se je širila dalje in dalje in se bližala že skoro mestu. Tu pa se je začulo od mesta sem grozno šumenje, pokanje in ropotanje, kakor bi se skale trgale, poslopja rušila, vmes pa hrumela velika množica. In ko je svetloba objela tudi ono plan, kjer je stalo mesto, ni videl več mesta: izginilo je, kakor se megla razprši v žarkih jutranjega solnca. Da, tako se je zgodilo v istini; solnčno mesto in svetišče se je razpršilo, ko je vzšla svetloba prave Kristusove vere.

Ko se spočije mati z ljubkim detetom, uteši mu lakoto in žejo na svojih prsih. Toda njo samo je mučila huda žeja. Ozirala se je okrog in njen mož je iskal na vse strani, da bi našel kak vodnjak. Ni ga bilo. A žena ni bila nevoljna. Smehljaje prime dete v roke, privzdigne je in je tako gorko poljubi, kakor bi hotela v ta poljub vlti vso materinsko svojo ljubezen. In solza veselja ji pride na trepalnico, pade na tla, iz tal pa pricurlja bistra vodica, kakor bi tudi zemlja potočila solzico veselja. Zajela je žena vodico, pila sama in pil je mož.

Ne smem dalje po svoje razpletati tega, kar nam pripoveduje mična pobožna pripovedka o Marijinem drevesu in studencu. Držimo se resnice in čistega poročila!

Četrto ure od obeliska proti jugu prideš do več dreves in do lesene ograje. Takoj vidiš, da je tukaj vrt. Vstopivši skozi vrata greš po stezici do one sikomore, pod katero je neki počivala devica Marija. Zaradi tega ima čudežno moč, da se ne posuši, in tako priča o njem, ki je bil nekđaj tukaj, namreč o Zveličarju sveta. Drevo je pač staro, nihče mu tudi

ne more obetati dolgega življenja. Ali je pa res iz Kristusovega časa, to je drugo vprašanje. Rekel bi, da tako staro ni. Vendar je pa lahko na istem mestu in iz iste korenine, kakor morda pravo Marijino drevo. — Nekoliko korakov od tega drevesa in sicer blizu vhoda na vrt vidiš pripravo za zaje-manje vode. To je Marijin studenec. Nikjer v bližini ne dobiš sladke vode; vsa je slana. Samo ta studenec, ki do-biva vodo iz tal, ponuja ljudem pitne vode. Meni se ni zdela sicer posebno dobra, a za one kraje je dobra tudi voda slabejša, nego je v naših bistrih studen-cih. Kaj pravi pobožna pripovedka o tem studencu? Pravi, da je tukaj pila Ma-rija; zopet v drugi obliki veli, da je sveta Devica tukaj kopala svoje dete in prala njegove plenice: kamor je padla kapljica izžete vode, tam je pognal dišeči balzamevec. Zares je rastel nekdam todi balzamevec, ki je bil jako imeniten.

Legenda pripoveduje tudi, da so Ma-rijo preganjali. Malikovalski Egipčani so

jo hoteli zgrabiti, zaradi česar se je Ma-rija skrila v veliko drevesno deblo. Pajek je pa napredel gosto mrežo črez vhod, da je odvrnil preganjalce od nedolžne Device. Tu se vidi, kako nareja narod pripovedke povsodi po istem načinu. Tudi naše pripovedke razlagajo, da je pajek rešil marsikaterega nedolžnega in skritega preganjanca. Celó Arabec pri-poveduje, da je preroka Mohameda re-šila pajčevina, katero je v naglici na-predla pravoverná živalca.

Domačini imenujejo Marijin studenec «'Ain šems», t. j. solnčni studenec. Vrt, kjer stoji drevo in teče ta studenec, po-daril je egiptovski podkralj ali kedive leta 1869. takratni francoski cesarici Ev-geniji.

Tako je kraj Matarijeh znamenit za potovalca in s prijetnimi spomini se vrača v mesto. Samo mimogredé ome-njam, da je v Matarijeh tudi naprava, kjer se umetno valé strusova ali nojeva jajca.

(Konec.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Slovenska slovstvena čitanka za sedmi in osmi razred srednjih šol. Sestavil dr. Jakob Sket, c. kr. profesor. Cena 1 gld. 50 novč. Na Dunaju. V c. kr. zalogi šolskih knjig. 1893. — «Finis coronat opus» smemo pač zaklicati izda-jatelju slov. čitank, gosp. prof. dr. Sketu, preči-tavši to najobsežnejšo šolsko knjigo slovensko. Že s poprejšnjimi snopiči za I., II., III., IV. in V. + VI. razred nam je povzdignil čitanke slo-venske na tisto stopinjo, ki jo zavzemajo že iz-davna čitanke nemške: a s to poslednjo za sedmi in osmi razred nam je podal celo slovstveno zgodovino novoslovensko. Kako uboga so bila vsa dosedanja šolska «berila» slovenska — tudi Miklošičevo v novejši izdaji — proti tem či-tankam Sketovim, ki so res «cvetniki» pisme-nosti slovenske! Sedaj je učitelju slovenščine delo olajšano, sedaj se ljubega mu predmeta z

veseljem poloti, a sedaj bode zlasti težavni pouk v najvišjih dveh razredih mogel povoljno uspe-vati. Koliko je stalo truda soseb učitelja začet-nika, da je zbral in izbral pripravno slovstveno gradivo ter mu dal za šolo primerno obliko, a koliko je šlo spet v šoli časa v izgubo z nare-kovanjem in zapisovanjem takega predavanja, da ne govorimo še o drugih neprilikah! Seveda se je tu pa tam vsemu temu tudi izognilo, toda tam se tudi nič ni naučilo. Torej že to, da je ta knjiga sploh izšla taka in v tem obsegu — 411 strani! — razveselilo bode vsakoga, kdor je imel kdaj opraviti s slovenščino v najvišjih razredih.

Čitanka se deli po glavnih petih dôbah slo-venskega slovstva (po srednjeveški, protestantski, katoliški, preporodni, dôbi narodne prosvete) na pet oddelkov, t. j. berila 356 strani. Za tem sledi pa še 54 strani drobno tiskanih opomb vsako-vrstne, bodisi jezikoslovne, zgodovinske, slov-stvene in životopisne vsebine. Pohvaliti moramo

uvode posameznim dōbam, tako n. pr. potrebne članke o zemljepisnih, zgodovinskih, prosvetnih in jezikovnih razmerah slovenskih v začetku knjige, dalje označbo vsakateri dōbe slovstvene, naposled životopise ter ocene nekaterih najznamenitejših pesnikov in pisateljev, recimo: Vodnika, Prešerna in zlasti Koseskega, kateremu se je dosedaj po knjigah in po šolah navadno ali na to ali na ono stran godila krivica. Največji del knjige pa zavzemajo seveda natančno po izvornikih prepisani jezikovni primeri vseh dōb in vseh večjih pisateljev. Po tem takem bode služila knjiga vsakomu, kdor se hoče seznaniti z zgodovino slovenskega jezika in slovenstva, da, slobodno rečemo, tudi mnogemu učitelju strokovnjaku. Mnogo in več let se je pisatelj o tej knjigi trudil, zato si je zaslužil priznanje in hvaležnost Slovenstva. — Toda, kar je za strokovnjaka jezikoslovca primerno, to ni vselej že tudi najpripravnejše za šolo.

Zdi se mi, da se je gospod pisatelj premalo oziral na to, da bodi slovstvena zgodovina le v toliko predmet šolskemu pouku, v kolikor si mladina na njej resnično blaži srce, bistri in vedri duha ter si prisvaja lepe, vzvišene misli v res klasični obliki. Kaj bode torej naša šolska mladina s toliko navlako dolgočasnih prevodov ali slabih izvornikov naših prvih, sicer med filologi spoštovanih, pa za šolo nerabnih slovstvenih očakov?

K tej obilni zgodovini novoslovenskega jezika pa že težko pričakujemo še prevažne staroslovenske slovnice in čitanke za 7. in 8. razred. (A stara slovensčina hoče nekaj časa ter ga je tudi vredna). In vsemu silnemu gradivu stojita kategorično nasproti tisti dve uri slovenski na teden, od katerih jih moraš porabiti nekaj za pismene izdelke in za ustne govorne vaje. — Začnimo vsaj za šolo razločevati zgodovino splošne pismenosti od zgodovine lepega, umetnega slovstva, nehajmo v šole siliti duhomorne stare uradne obrazce in prisege in v pokvarjenem jeziku prevedene molitvice! S tem vzbujamo pri učencih ali dolgečas ali smeh, pobijamo dragi čas in pa veselje do predmeta. Zato bode previden učitelj strokovnjak, kolikor se bode dalo, čital z učenci razven baš najpotrebnejših slovstvenih odlomkov tistih siromašnih slovstvenih dōb kako primerno klasično delo ter hitel z brzimi koraki do Vodnika, da mu učenci ne izgubé veselja do lepe materinščine, čitajoči ob istem času vnesene umotvore nemških klasikov.

«Kratki slovstveni pregled od l. 1843. — 1893.» in «krestomatija», katera sledi za njim, sta najvažnejša za pravo umetno slovstvo slovensko; zato naj bi bil pisatelj glavne stožere, okoli katerih se vse slovstveno delovanje najnovejše dōbe vrtí, tiste može, kateri so nam slovstvo do cela prerodili, mladini predočil v samostojnih opisih. Toliko, kolikor jo zanima Koseski, zanima jo in mora zanimati gotovo tudi Levstik ali Stritar, Jurčič ali Erjavec; a vse te je gospod pisatelj — dasi imajoč n. pr. o Levstiku, Erjavcu prav temeljite a ob enem tudi estetično dovršene opise na razpolago — potisnil med drobne «opombe». — Sem ter tje se v knjigi po nepo-

trebnem kaj ponavlja, ali na raznih mestih omenja, kar spada skup, n. pr. kar se na strani 257 in 258 pripoveduje o Slomšeku, uvrstilo bi se bolje na str. 244 ali 245. — V «Slovenskem Glasniku» je združil Janežič z drugimi zlasti tudi Stritarja, in baš ta je važen, ker je poleg Levstika začel gojiti kritiko.

Pisava je v vseh čitankah Sketovih v obče pravilna in dosledna, kakor to pristojajo šolski knjigi, le sem ter tje se spotakne oko ob kak manj pravilen ali manj slovenski izraz «Ki je p o s e d a l tretjino Ptuja» (str. 13) — glagol p o s e d a t i ima celó drugačen pomen Mestu «o b s t a t i krivico» (str. 20) porečemo rajši: p r i z n a t i. G o v o r i t i h komu (str. 21) nam. s a m e g a dativa diši po nemškem. G. Sket rabi po vseh čitankah — ne vem zakaj — glagol s t v a r i t i v dovršnem pomenu, dasi imamo za t o u s t v a r i t i, ali s t v o r i t i. Adj. t u b i n g s k i (40) pa nikakor ne velja; vsakdo poreče le t u b i n š k i. Tudi s o v e t n i k a smo poslali že v zaslužni pokoj, a imamo le s v e t n i k e ali svetovalce. Grda nemčizen je izraz: «šole so bile redko sejane» (spärlich gesäet!) (str. 116). Nepotreben novinarski vsiljenec je tudi izraz: «največjo zaslugo si je s t e k e l s posvetnimi knjigami» (str. 117). Slovensko uho se mu kar ne more privaditi, zakaj «steče» pri nas navadno le pes. (Mimogredoč naj povem, da naši dnevnikarji že dolgo dolgo tudi «h v a l o ž a n j e j o», če prav naši kmetje še nikdar take «žetve» niso videli.) — Na vprašanje kje pravimo le: n a Bledu, a Kumerdej ni jezika slovenskega le p o z n a v a l (str. 119), nego res tudi z n a l. — Takih nedostatkov bi se utegnilo še kaj zaslediti, ali ti ne morejo knjigi veljave omajati.

Zadostuj toliko, zakaj šolsko knjigo, zlasti tako, more dostojno in natančno oceniti le učitelj, kateri jo je rabil že v šoli. Ta bode kmalu določil, kaj in koliko se mora izpustiti, a kaj in kje dostaviti. In ravnajoč se po načelu «usus optimus magister» — bode kdaj tudi zaslužni gosp. prof. dr. Sket to svojo za nas epohalno čitanko lahko popravil.

Dr. L. I ožar.

Zgodovina Dobrovske fare pri Ljubljani. Spisal Anton Lesjak. Založil Jernej Babnik. V Ljubljani. 1893. Tiskali J. Blasnikovi nasledniki v Ljubljani. Str. 172. Cena 80 kr. — Prav lep kamen je izklesal gospod pisatelj s to knjigo za veličastni hram cerkvene zgodovine kranjske. Seveda bode treba ta kamen (morebiti v drugi izdaji) še obrusiti nepotrebnih pritiklin in otrebiti človeških zmot, po drugih stranéh pa dodati mu kosce, ki se bodo polagoma še našli in dopolnili njegovo lepo podobo. Vendar moramo reči: zadovoljni smo, da je delo dovršeno. Koliko truda je imel pisatelj, kažejo že viri, naštetih v predgovoru, še bolj pa čitanje knjige. Res, da mu je bila pri roki izvrstna in obširna kronika, katero je spisal o Dobrovi kurat J. Zupanec, a Lesjakova zasluga je, da je to gradivo umno razvrstil in bogato dopolnil. Kar se tiče razvrstitve, bilo bi primernejše, da bi se opisali gradovi za cerkvami; prednost daje gradiščem le njihova starost. Na vsak način bi se pa naslov: «Verska in intelektualna stran v fari» lepše gasil: «Vera in omika v fari». Zgodo-

vinski in statistični podatki so dokaj točni, a ne škodila bi na nekaterih krajih malo večja pazljivost in ostrost v razsodkih, posebno pri zajemanju zgodovinskih podatkov iz ustnega izročila. Med viri v predgovoru in na strani 65. se navaja: «Georg Thalnitscher: Epitome chronologiae Carnioliae», v istini se pa naslov knjigi glasi: «Epitome chronologica, authore Joanne Gregorio a Thalberg». Dalje: «Carniolia von Schönleben», mislil bi kdo, da je Schönleben spisal to knjigo po nemško. Predrzen je sklep, «da se lahko stavi začetek cerkve in božje poti na Dobrovi, če ne prej, v začetek desetega stoletja» (str. 67) zaradi tega, ker narodna pripovedka polaga neki grajščakinji na jezik bogokletne besede: «Glej, Mati božja dobrovska, jaz sem bogateja in mogočnejša, nego Ti!» Kdo more določiti, kdaj je ta grajščakinja živela, kaj je govorila in kake vere je bila! Misel Zupančeva, da so Franki postavili na Dobrovi prvo kapelico, ne zdi se nam čisto nič «izvrstna». Stari Slovenci so dali ime kraju Dobrova od «dobrъ» ali dobrъ = drevo, hrast, in brez dvoma sezidali prvo cerkvico. Franki so pač zasejali na Slovenskem grofe in viteze po gradovih, nikdar pa niso obljudili nobenega kosa dežele. Da Franki niso žgali opeke, to naj dokaže gospod kustos Müllner, ki gotovo ne bode zadovoljen s trditvijo (str. 67), da je Emona = Ljubljana. Nam se pač zdi, da visi v zraku govorjenje o ljubljanskem škofu v IV. stoletju; morda je bil sveti Pelagij škof v istrski Emoni. Prenagla je tudi trditev, da so v prvi cerkvi l. 1231. postavili pet oltarjev (str. 68 in 79). Kdo vé, kako velika je bila cerkev l. 1231. in kateri oltarji so stali v njej! Najbrže so v teku petih stoletij cerkev povečali in večkrat prezidali. Zdi se nam tudi, da štirje dobrovski kurati do Jožefovega časa še niso bili povsem neodvisni od šentvidskega vikarija (str. 127), ker škof ne pravi zastonj «subordinetur» (str. 166). Prav bi bilo, da bi kdo to stvar preiskal v škofijskem arhivu. Na str. 69., kjer je opisano zidanje farne cerkve, prileglo bi se poročilo (s str. 82) o njenem posvečevanju, ter, kdaj naj se po ukazu škofa Attemsa praznuje «žegnanje». — Jezik v knjigi je v nekaterih oddelkih lep in vzvišen in iz besedij se čuti pisateljevo navdušenje za stvar. Grajati tudi nečemo moralizovanja, ki se sicer ne najde v strogo znanstvenih knjigah, a v tej knjigi, ki je namenjena posebno ljudstvu, utegnejo biti celó besede na str. 28 nekako na mestu. Škoda je le, da je nedostajalo zadnje pile rokopisu in posebno korekturi. Pisati: «Švica», «Švicki les» in «Švicki, potok» ni prav, kar gospod pisatelj dobro vé, zakaj nepokvarjeno ljudstvo tako ne govori. Naj le ostane Šujca¹⁾ in šujški, kakor se «splošno izgovarja» (str. 8)! Tu pa tam se dobé nedovršeni stavki (n. pr. na str. 60 in 70) in včasih kaka smešna hiperbola, n. pr. na str. 74: «če le Goršič mimo gré, so orglje vse drugačne». Radi bi podali iz lepo tiskane knjige nekaj kopic tiskovnih pomot, a naj bode, ker je rečeno v dostavku, da je popravljalca imel opraviti z bolnikom. Povemo naj le še, da vas «Velden»

¹⁾ Prav za prav bi se moralo pisati Šujca. To je zmanjšano od šuja, kar pomeni napošev, torej naglo tekočo vodo.

(str. 135) pomeni Vrbo. — Kdor je junak, naj pride na dan z opisom kake druge še točneje opisane fare kranjske. Čast gosp. Lesjaku!

A. K.

Krojni vzorci s konstrukcijskimi tabelami za moško obleko. (Dopolnjevalni zvezek k «knjigi krojaštva».) S posebnim ozirom na potrebe krojačev na deželi spisal in izdal Matija Kunc, krojaški mojster v Ljubljani. (Pisatelj «Knjige krojaštva» in «Toalete».) Z 30 izvirnimi podobami in eno tabelo prenaševalnih meril. Ponatis prepovedan. Ljubljana. Samozaložba. — Tisk «Narodne tiskarne». 1893. Vel. 8°. Str. 32. Cena 1 gld. 50 kr. — Znani pisatelj strokovnih krojaških del podaje tukaj krojačem krojne vzorce risane in razložene z besedo, kar jim bode gotovo v pomoč in korist. Ker ne sodimo o strokovni porablivosti te knjige — strokovnjaške izjave so pisatelju ugodne — poudarjamo, da je zlasti koristna jezikovnemu razvoju. Saj vemo, kako se šopirijo ptujke v obrtnih izrazih. Niti besedice za izdelovalca oblek nima preprosti Slovenec svoje, marveč jo je prevzel od Nemca. Vsekako je vredno priznanja, hvale in uporabe to novo delo gosp. Kunca.

PRVAŠKO SLOVSTVO.

Slike iz občega zemljopisa. Napisao dr. Ivan Hoič. Knjiga treća. Evropa: Skandinavski polutok (Švedska i Norvežka), Danska, Njemačka. Sa 74 slike i tri zemljopisne karte. Nagradjeno iz zaklade grofa Iv. Nep. Draškovića. Za godinu 1891. Zagreb 1892. Vel. 8°. Str. 268. Knjižarska cena 2 gld. — Predlanskim je pisatelj v II. knjigi opisal pet zahodno-evropskih držav: Francijo, Svico, Nizozemsko, Belgijo in Anglijo (gl. «D. in Sv.» l. IV., str. 142), a letos nam v tretji knjigi razkazuje severno Evropo. — Začenja s Švedsko in Norveško (str. 1—54). Prav zanimivo slika najprej tla skandinavska, svetovni položaj polotoka, gore in druge prirodne znamenitosti (I. pogl.). Potem govori o podnebju, narodnem gospodarstvu, o občilih (II. pogl.) in naposled (v III. pogl.) o stanovništvu, njega značaju in duševni omiki, o zgodovinskem razvoju obeh držav (švedske in norveške) in o posameznih okrožjih, mestih in znamenitostih. — Hladni sever ni tako pust in dolgočasen, kakor bi si kdo mislil, ampak ima tudi svoje krasote, katerih bi zastonj iskali drugodi, in v teh krajih živi krepko, pošteno, zadovoljno in dosti omikano ljudstvo.

Neki odličen Hrvat, katerega pisatelj v tej knjigi večkrat omenja, a nikjer po imenu, prepotoval je vso Skandinavijo in se izrazil, da «srečnejšega in boljšega naroda ni nikjer videl, kakor tukaj. Prave omike niti v Švici ni našel v jednaki meri, kakor v teh krajih ledenega severa» (str. 35.)

Dansko je opisal v dveh poglavjih (55—82). V I. poglavju govori o «matici kraljevini», namreč o jütlandskem polotoku in sosednih otokih, o svetovnem položaju Danske, o tleh, podnebju, pridelkih, stanovnikih in občilih. Ob koncu opisuje še najvažnejša danska mesta. — V II. poglavju opisuje stranske zemlje danskega kra-

ljestva v Evropi, namreč faröerske ali «ovče» otoke in Islandijo. Posebno lepo slika veličastne prirodne prizore na Islandiji, tako zvane «gejsire». Stanovništvo na teh otokih je preprosto; daleč od evropskega sveta ohranilo je marsikako staro navado, a je za čudo jako naobraženo. Islandski kmetje beró v prevodu Klopstocka in Homerja!

Največji del knjige pa zavzema mogočna Nemčija (83—265).

Opis nemških dežel je kaj prijeten in poučen. Razdeljen je v pet poglavij. V I. poglavju opisuje svetovni položaj nemškega cesarstva v zemljepisnem in narodopisnem oziru, suho zemljo in morje. V II. pogl. govori o gorovju, višinah in nižavah nemškega ozemlja. V III. poglavju govori o gmotni kulturi, o izvorih narodnega gospodarstva, o podnebju, poljedelstvu, obrtu, šumah, občilih in trgovini. To poglavje je posebno poučno in nam razkriva veliko moč nemškega naroda. V IV. poglavju je govor o prebivalcih nemškega cesarstva, o njih političnem razvoju, o značaju Nemcev — kar je posebno mično — o duševni omiki, veri, o državnem redu, o gostosti stanovništva v raznih krajih in poslednjič — kar tudi ni brez pomena — o vojni moči Nemčije. V V. poglavju opisuje posamezne kraje in važnejša mesta, katera so bila nekdanj pozorišče imenitnih dogodkov v svetovni zgodovini, zlasti mesta južno-zahodne Nemčije. — Cela knjiga je pisana tako živo, gladko in mično, da človeka kar očaruje; le nerad jo položi bralec iz rok. To ni suhoparno strokovnjaško delo, ampak prav priročno in poučna knjiga za vsakega omika, ki se ne peča natančneje z zemljepisjem.

Kajpada, ko bi pisatelj hotel sestaviti obsežno strokovnjaško delo, moral bi se obseg znatno povečati, toda tako delo ne bi ustreglo potrebam srednjega stanú, kateremu so namenjene knjige «Hrv. Matice».

Ni treba poudarjati, kako važno je dandanes zemljepisje, zato je vrsta zemljepisnih del med društvenimi knjigami izmed najvažnejših. Ker je delo sestavljeno po najboljših pisateljih, zato ima tem večjo vrednost.

Delo krasijo tudi slike, ki so večinoma prav lepe. Tudi trije zemljevidi so dodani, jeden za Skandinavijo in Dansko, druga dva (fizični in politični) pa za Nemčijo. Politični je nekoliko pretesen in ne bo posebno ustrezal onemu, ki nima pri rokah večjega zemljevida.

Pri opisu Švedske in Norveške bi bilo treba nekoliko izpregovoriti o državni in cerkveni uredbi. Želimo, da bi v kratkem mogli poročati čitateljem o četrti knjigi tega izvrstnega dela. Kmalu pride na vrsto tudi naša Avstrija. F.

ČEŠKO SLOVSTVO.

Nekaj črtic o novejših pojavih!

V poslednjem času so se Čehi kar topili v ilustrovanih delih. Omenjamo zlasti publikacijo

pisateljskega društva «Máj»; prvi del se nazivlje «Černé hodinky». Ta knjiga vzbuja velikansko pozornost. O drugem delu ne moremo še poročati. Prispel je s svojim peresom Nestor čeških pisateljev, J. J. Kolár, in izmed prvih pesnikov zastopana sta ondi Čech in Sládek. V krogu pisateljskega društva «Máj» se zbirajo imenitnejši češki pisatelji. Češka «Akademie věd a umění» je razdelila v poslednjem občnem zboru z dné 2. grudna m. l. skoro vse razpisane nagrade med mlajše pisatelje, združene v «Máju», in tako pokazala svoja moderna načela.

V literarnih delavnicah je neprestano čilo gibanje. Jaroslav Vrchlický je odložil začasno svoje pero, da okreva po hudi bolezni. Zato se pa tem bolj prelagajo njega spisi; poleg znanega prelagatelja gosp. prof. Alberta, omenja se pohvalno praški nemški pesnik E. Adler, ki sluje kot izboren prelagatelj iz češčine.

Za prihodnjo dōbo se obečajo zanimive publikacije; tako bode n. pr. izdal Fr. Kvapil v salonski biblioteki veliko knjigo svojih študij «Ženy a milenky básníků slovanských», in Machar nadaljuje iznova v verzih svoj roman «Magdalena». Moravski pesnik Klasterský pripravlja za kabinetno knjižnico svoje «Epické básně», in Sova kmalu izda knjigo krajevni poezij «Z mého kraje»; Kaminský obeta pesniško zbirko svojo «Muži a ženy» in njega roman v stihih «Pan otec», novo zbirko pesmij Borecký in Jar. Kvapil «Liber aureus».

V najnovejši prozi sta izšli knjigi: «Z posledního polského povstání». Črtice, spisal Edvard Jelínek. — «Drobná prosa». Kabinetne knjižnice sešitek LIX. Spisal Frant Herites (založil in tiskal Fr. Šimáček).

V oni nepozabni krasni dōbi, ko so potovali v češko jubilejsko izložbo gostje iz vseh krajev širnega sveta, zabeležil je gosp. E. Jelínek vestno vsakega Poljaka in vsako Poljačko. Poljaki so se proslavili s svojim navdušenjem, in Jelínka, o katerem se smelo more reči, da s polovico duše svoje biva na Poljskem, veselil je nepopisno ta dokaz pobratimske ljubezni. In v spomin je spisal mično knjižico in pod dedikacijo: «Polským přátelům z jubilejní výstavy české v Praze r. 1891» je lapidarno zaznamenoval: «Bylo vás pět tisíc».

Jelínek piše o raznih rečeh in v raznih oblikah, toda v vseh spisih razpravlja in piše o Poljski. Tu je vse krasno. Na Poljskem je doma kakor Rais v pogorskih vasicah, Herites v malih mestih, Šimáček v tovarnah — v istini Jelínek bi mogel narediti zemljevid Poljske za generalni štab. On je res odločen prijatelj Poljakov. V iskreni tej ljubezni je prekosil celó Černega, ki žaluje in toži po izgubljenih Lužičanih. Poslednja njega publikacija obseza tri dele: na prvem mestu stoji kompaktni «Lakomec», na drugem «Kletba bédného člověka» in na poslednjem romantizmom prevevana knjiga «Maurský kabinet».

(Konec.)

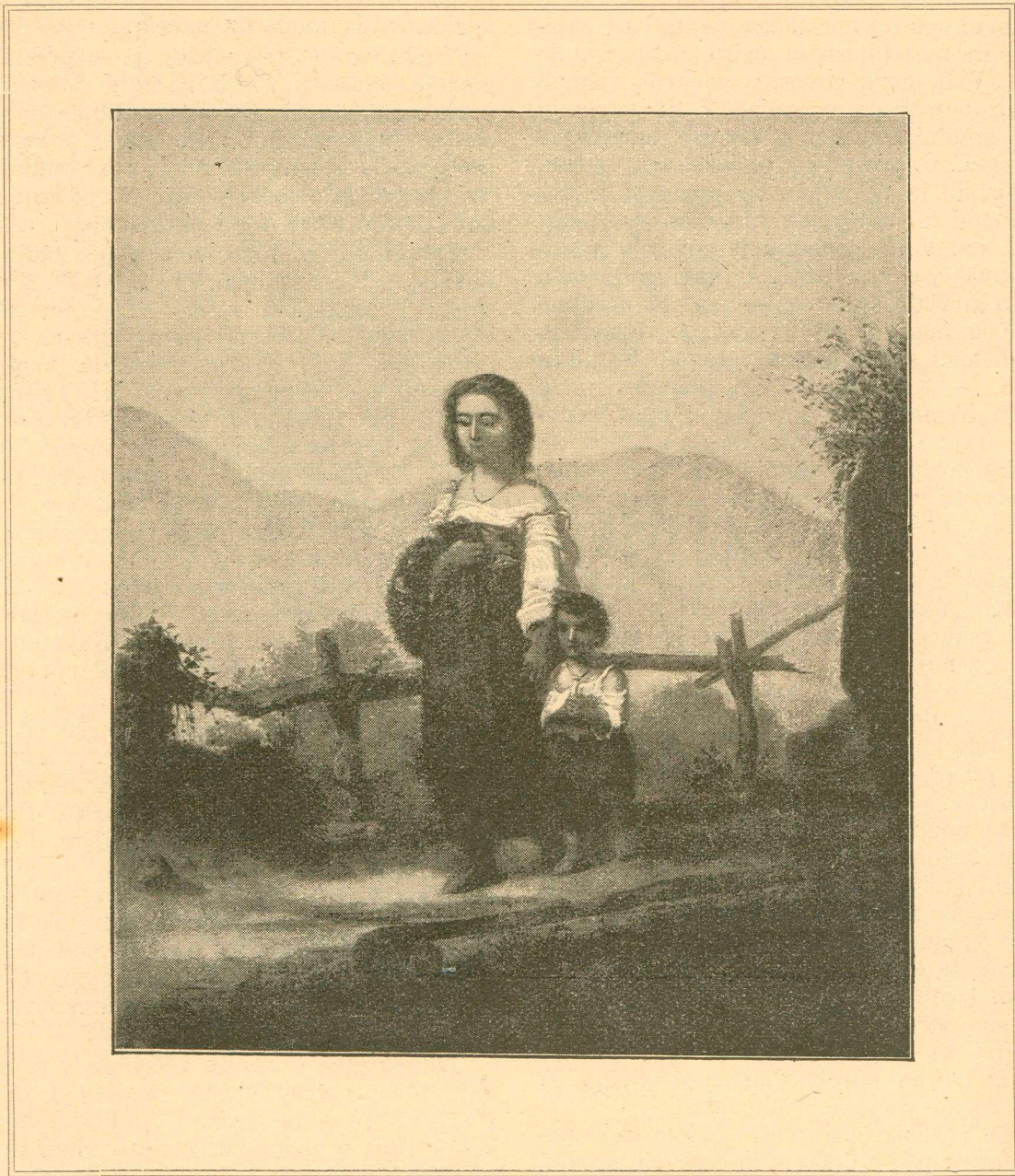

Razne stvari.

Naše slike.

Med najznamenitejšimi Rafaelovimi slikami v vatikanskih stancah je tudi «Papež Leon Vel. in Atila». Grozni hunski kralj Atila je prišel l 452 pred Rim. Papež Leon mu je šel naproti

in odvrnil kralja od Rima. Kralj je videl namreč — tako je rekel sam — poleg papeža še nekoga moža, ki mu je pretil z mečem. Ta dogodek je Rafael po svoje vpodobil v naši sliki. — «Pred lovom» (str. 480). Naša slika je natančno posneta po oni sliki, katero je Jurij

Sirotici, gredoči na grob starišev. (Po sliki v ljublj. Rudolfinum.)

Šubic slikal in razstavil l. 1883. v Parizu. Pozneje jo je tudi izrisal — skoro gotovo za kak lesorezni zavod — in nekoliko premenil. Obrnil jo je namreč na levo stran in dodal psa. To sliko smo objavili v poslednji številki. Nemški list «Ill. Frauenzeitung» je prinesel lesorezni posnetek, jako podoben naši sliki (na str. 456.), toda slika je tam obrnjena (s psom vred) na desno, kakor v današnji sliki. Torej so tri oblike iste slike. Prijatelji lepe umetnosti lahko sodijo

ob teh dveh vzgledih o delovanju rajnega Jurija. O «dr. Benjaminu Ipavcu» bomo poročali kasneje. — «Ali bo —, ali ne bo?» Kdo ne pozna navade ali igre mladih in starih ljudij, ki utrgajo cvetko, n. pr. kresnico, in ji potem pulijo listič za lističem iz venca, hoteč zvedeti izmed dveh ali treh rečij, katera se bode zgodila, govoreč n. pr.: «Pekel, vice, nebesa?» Kaj misli naša mladenka, to je njena skrivnost. — Druge slike naj si razlagajo čitatelji sami.

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Konec.)

Ko končavam danes te drobne odlomke, reči treba še nekoliko o njihovem namenu in duhu.

Ker naročniki platnice večinoma zavrnejo, zato nisem namerjal pisati v taki obliki in podajati tako vsebino, katera je vredna dolgega obstanka. Hotel sem z opazkami samo vzbujati, pojasniti to in ono stvar — rekel bi — mimogredé; nadejal sem se, da se spretnejša pisateljska moč poprime dotičnega predmeta in ga obdela temeljito. V pisateljevanju večkrat naletim na razne stvari, ki se mi zdé vredne premišljevanja in učenja; a baviti se ž njimi temeljito — ne morem. Godi se jednako pač še drugim pisateljem in vem da tudi bralcem. Če se pozneje zopet lotim katerega izmed tukaj omenjenih vprašanj, dal bodem spisu drugačno obliko, dokazom pa bolj znanstveno podlago.

Zaradi takega ravnanja mi pač nihče ne more zameriti. Urednik leposlovnega in znanstvenega lista ima opraviti dan

na dan z raznimi spisi in rokopisi. Tu je prilike dovolj, da opazuje dobre in slabe strani v pisavi. Gledé na uspeh je pa dosegel že veliko tisti, ki je vzbudil zanimanje — morda celó veljavnih mož — za kak predmet.

O duhu teh odlomkov omenjam, da sem želel najprej kazati razloček med bolj in manj važnimi stvarmi v pisavi, ali na ta razloček vsaj opozarjati. Oni ravná modro, ki vse stvari prav loči, vsako pa ceni po istiniti vrednosti. Bistvo nam bodi bistvo, a malenkost bodi malenkost! — Iz takega razsojevanja si pridobi čitatelj in bralec neko slobodo in tudi slobodoljubnost, katere ne morem dovolj priporočati. Če ljubimo slobodo sami zase, ne kratimo je drugim! Več slobode, več spoštovanja, več zaupanja: to bode dalo več rado voljnega soglasja in jedinstva. Ne povezujmo slovstva v trdne sponse, kjer nam Bog in cerkev ne vele vata, marveč naše slovstvo bodi lepa, preprosta slika lepih slovenskih svojstev!

Knjižni glasnik.

Izšle so *knjige družbe sv. Mohorja* za l. 1893. Te-le so:

1. *Jeruzalemski romar*, II. zvezek.
2. *Molitvenik: Življenja srečen pot.*
3. *Kitajci in Japonci.*
4. *Naše škodljive rastline*, II. snopič.
5. *Na krivih potih* (Slovenske večernice), 47. zvezek.
6. *Koledar za l. 1894.*

Slovanska knjižnica. Urejuje in izdaja *Andr. Gabršček. Ratmir.* Povest iz češke zgodovine. Spisal *Jan Vávra*; poslovenil *Petrovič.* Tiska in zalaga «Goriška tiskarna» *A. Gabršček v Gorici, Gosposka ulica št. 9.* Cena 12 kr. — «Slov. knjižnica» izhaja vsakih 14 dni, počenši v soboto 7. oktobra l. 1893. v snopičih po 3—5 pol obsežnih. Naročničina za 26 snopičev na leto znaša 2 gld. 60 kr. Sedaj še ne moremo stvarno poročati o tem književnem delu. Uvod

poudarja — in na to opozarjamo tudi mi —, da «Slov. knjižnica» ni za nedoraslo mladino.

Milje i omilje ili Milica i Nevenka. Celokupni sbornik ljubavnih pjesamâ *J. Sundečića.* Dionička tiskara u Zagrebu. 1893. 8°. Str. XXXVI + 292. Cena 1 gld. Znanega pesnika (pravoslavnega duhovnika) *Sundečića* erotične pesmi so tu zbrane in razvrščene po časnem redu.

Zapisci za mrtvog doma. Napisao *F. M. Dostojevski.* Sruskoga preveo *Stjepan Lukić.* U Zagrebu. Knjižara jugoslavenske akademije. (Knjižara Dioničke Tiskare.) 1891. 8°. Str. 346. Cena 1 gl. 20 kr.

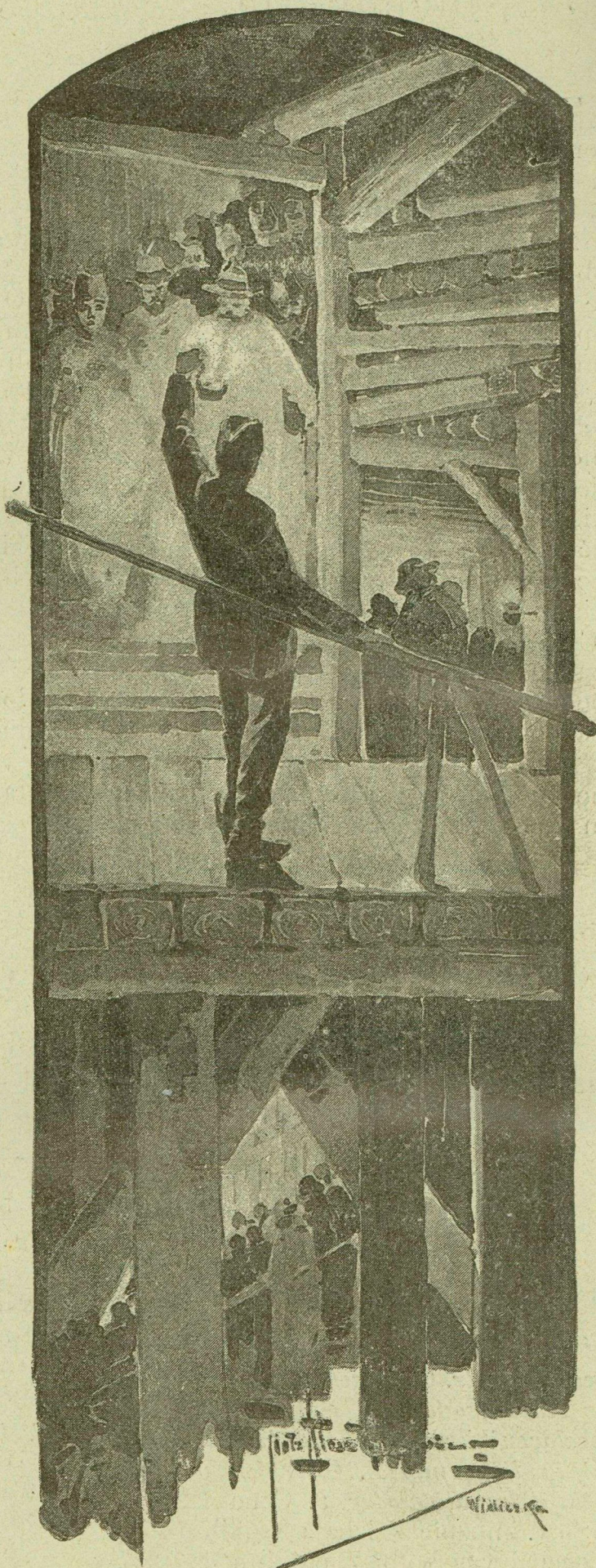
De scientia media seu thomismi cum molinismo concordia. Dissertatio auctore *Fr. dr. Žigon., sac. archid. Goritensis. Cum licentia Celsissimi, Excell. ac Reverendissimi archiepiscopi Goritensis.*

Typis Hilarianis. 1893. 8°. Str. 136.

— Razveselila nas je ta čisto znanstvena knjiga, dokaz, da ljubezen do stroge vede pri nas še ni usahnila. A poročati o tem delu še ne moremo.

Glas Naroda. *List slovenskih delavcev v Ameriki.* — To je najnovejši slovenski list in sicer — v Ameriki, česar bi se človek najmanj nadejal. Tako imamo sedaj v Ameriki dva lista, v letošnjem letu pa je ta že osmi novi list. Zares tako rodovitnega leta za liste še nismo imeli. Pa reci kdo kar koli, izvestno kažejo Slovenci, da so žilavi, delavni in pogumni. Ta list bode list za delavski stan, ker nimajo Slovenci nobenega takega. Delavski stan «zastopati, zagovarjati in braniti, stavili smo si nalogo». — «V sveto nalogo smo si torej vzeli braniti in po pravi poti voditi rojake-delavce v Ameriki in tudi kaj koristnega pisati za brate sotrpince v stari domovini. Sveta nam bode vera katoliška, ne bodemo se je dotikali, temveč branili bodemo to dragoceno svetinjo, katero smo podedovali od naših vernih mater. Odločno stali bodemo na narodni podlagi in priporočali našim rojakom, da naj vedno in povsodi med seboj govorijo naš lepo doneči slovenski jezik in da naj se nikdar ne sramujejo biti sinovi malega, toda čillega naroda slovenskega, katerega ljubiti je naša dolžnost.» Načrt listov obeta mnogo in sicer kaže 1. štev. spretnost urednikovo. Ali se pa bode mogel vzdržati v naših slabih gmotnih razmerah, na to ne moremo odgovoriti. Podpisani so: Anton Logar, J. Rems, Fran Sakser — založniki. Za Evropo stane do konca tega leta 1 gld. in se naroča: «Glas Naroda» 436 E. 72nd St. New York City.

Zvezdica. *Polka-mazurka, za klavir zložil H. Volarič. Op. 4. Cena 45 kr. Založil L. Schwentner. Knjižgarna v Brežicah. (2 str. fol.)*

Pot v rudnik.

